

บทที่ 2

ความเป็นมา แนวคิดของความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจาก สินค้าที่ไม่ปลอดภัย (Product Liability) และวิวัฒนาการ ทฤษฎี ของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในกลุ่มประเทศ CLMVT

บทนี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงในเรื่องของประวัติศาสตร์และแนวความคิดของความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย วิวัฒนาการของการผลิตสินค้าและการให้บริการต่าง ๆ รวมถึงการควบคุมคุณภาพของสินค้าและบริการ ความรับผิดจากผลิตภัณฑ์ที่ไม่ปลอดภัย (Product Liability) ของประเทศในทวีปยุโรปที่เป็นจุดเริ่มต้นแนวคิดต่าง ๆ รวมถึงสหรัฐอเมริกาที่พัฒนาแนวคิด เรื่องความรับผิดจากผลิตภัณฑ์ที่ไม่ปลอดภัย (Product Liability) แนวคิดในเรื่องความรับผิดตามหลักกฎหมายสัญญาและแนวคิดเรื่องความรับผิดตามกฎหมายละเมิด แนวคิดในการแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง เป็นต้น ในส่วนต่อมาจะกล่าวถึงเรื่องวิวัฒนาการและทฤษฎีของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศในทวีปยุโรป ของกลุ่มประเทศอาเซียน และของประเทศไทย และทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ต่าง ๆ เล็กน้อย เพื่อให้ทราบและเข้าใจวิวัฒนาการในการใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคและกฎหมายความรับผิดจากผลิตภัณฑ์ที่ไม่ปลอดภัย (Product Liability)

2.1 ความเป็นมาของความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

แนวคิดเรื่องความรับผิดในผลิตภัณฑ์และบริการต่าง ๆ นั้นพัฒนามาจากระบบความคิดในทางเศรษฐกิจแบบเสรี ที่รัฐไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการค้าขายของปัจเจกชนเลย แต่ปล่อยให้ปัจเจกชนดำเนินการได้อย่างเสรี รัฐมีหน้าที่เพียงคอยระวังรักษาความสงบเรียบร้อยและหน้าที่ด้านการต่างประเทศ เท่านั้น โดยรัฐถือว่าเอกชนทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันและมีอิสระที่จะทำสัญญากันอย่างใด ๆ ก็ได้ ตามหลักกฎหมายที่เรียกว่า “หลักเสรีภาพในการทำสัญญา” (Freedom of Contract) กล่าวคือ เมื่อตกลงกันแล้วการบังคับตามสัญญาก็จะเป็นไปอย่างเคร่งครัด ถ้าสินค้ามีจุดบกพร่องตรงจุดใด ผู้ซื้อก็ต้องเป็นผู้รับความเสี่ยงกันนั่นเอง ตามหลักที่ว่า “ผู้ซื้อต้องระวัง” (*caveat emptor*)

เป็นหลักสนับสนุนให้ระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมดำเนินไปด้วยความราบรื่น¹ ยังประโยชน์ให้ผู้ประกอบธุรกิจ โดยในระบบเศรษฐกิจดังกล่าวผู้ซื้อหรือผู้บริโภคมองผู้ประกอบการได้ยาก การใช้หลักการดังกล่าวใช้ได้ขณะเวลาหนึ่งเท่านั้นในระบบการซื้อขายสินค้าระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขายโดยตรง ที่ผู้ซื้อเมื่อได้รับสินค้าแล้วมีโอกาสได้ตรวจสอบสินค้าก่อน ต่อมาเมื่อเทคโนโลยีการผลิตสภาพเศรษฐกิจและสังคมพัฒนาขึ้น การผลิตสินค้ามีความซับซ้อนจนบางครั้งผู้ซื้อไม่สามารถตรวจสอบสินค้าได้ด้วยตนเองหรือไม่อาจตรวจพบได้แต่ต้นจากกระบวนการผลิต ทั้งระบบการตลาดมีพ่อค้าคนกลางเข้ามาเกี่ยวข้องโดยรับสินค้ามาขายอีกทอดหนึ่ง ไม่ใช่การซื้อขายระหว่างผู้ซื้อกับผู้ผลิตสินค้าเหมือนสมัยก่อน โอกาสในการระมัดระวังก่อนซื้อของผู้ซื้อเป็นไปได้ยากขึ้น ทำให้ผู้ซื้อเกิดความเสียเปรียบทั้งเรื่องคุณภาพสินค้า ราคาและการบริการต่าง ๆ รัฐจำเป็นต้องเข้ามาช่วยเหลือในส่วนการคุ้มครองผู้ซื้อ โดยมองว่าหลักเรื่องเสรีภาพในการทำสัญญานั้นมีจุดบกพร่อง รัฐต้องควบคุมผู้ประกอบการหรือผู้ผลิตสินค้าไม่ให้เอาเปรียบผู้ซื้อหรือผู้บริโภคนั้น แนวคิดดังกล่าวได้รับการพัฒนาขึ้นในทวีปยุโรปอย่างรวดเร็วและแพร่หลาย ทั้งยังเป็นที่ยอมรับของประชาชนว่าสามารถอำนวยความสะดวกได้ดียิ่งขึ้น²

ประเทศที่เริ่มมีแนวคิดในการคุ้มครองผู้บริโภค คือ สหราชอาณาจักร ซึ่งใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ที่ยึดแนวคำพิพากษาของศาลในการตัดสินคดี โดยที่มาของแนวคิด ในการคุ้มครองผู้บริโภคนั้นเริ่มมาจากคดี Winterbottom V. Wright (1842) ข้อเท็จจริงคือ จำเลยเป็นผู้ขายรถม้าให้แก่กรมไปรษณีย์ในขณะนั้น ต่อมากรมไปรษณีย์ได้นำรถม้ายกออกมาใช้ในการส่งจดหมายและพัสดุภัณฑ์ต่าง ๆ ในวันเกิดเหตุเจ้าหน้าที่ของกรมไปรษณีย์ได้ขับรถม้าไปตามปกติเพื่อส่งจดหมาย แต่ปรากฏว่ารถม้าเกิดพลิกคว่ำจากกรณีเพลารูด เป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่ได้รับบาดเจ็บสาหัส เจ้าหน้าที่ดังกล่าวจึงฟ้องเรียกค่าเสียหายจากบริษัทจำเลย ศาลอังกฤษได้พิพากษายกฟ้อง โดยให้เหตุผลว่า เจ้าหน้าที่ของกรมไปรษณีย์กับจำเลยไม่มีนิติสัมพันธ์ต่อกัน (Privity of Contract) ต่อมาในปี ค.ศ. 1916 ได้มีคดีเกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา คือคดี Mac Pherson V. Buick Motor Co. (1916) ข้อเท็จจริงคือ จำเลยเป็นผู้ผลิตรถยนต์รายใหญ่ในขณะนั้น ได้ผลิตรถยนต์และจำหน่ายให้พ่อค้าปลีกต่อมารถดังกล่าวได้จำหน่ายให้กับนาย ก. (นามสมมุติ) ต่อมานาย ก.เกิดอุบัติเหตุจากการชำรุดบกพร่องของล้อรถยนต์ ศาลนิวยอร์กตัดสินว่า ให้จำเลยต้องรับผิดชอบ แม้นาย ก. กับบริษัทจำเลยไม่ได้มีนิติสัมพันธ์กัน เพราะศาลนิวยอร์กมองว่า สิทธิในการเรียกร้องค่าเสียหายเป็นสิทธิที่เกิดขึ้นตามกฎหมายละเมิดมิได้เกิดจากสัญญาที่มีต่อกัน

¹ นันทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ. (2560). *กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค*. โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 3-4.

² ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนสานต์. (2543). *กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 14.

ต่อมาในปี ค.ศ. 1932 ศาลสูงของอังกฤษได้นำหลักของศาลนิวยอร์กมาตัดสินในคดี Donoghue V. Stevenson (1932) ข้อเท็จจริงคือ จำเลยเป็นบริษัทผู้ผลิตเบียร์ นายเอ (นามสมมุติ) ได้ซื้อเบียร์ของบริษัทจำเลยจากร้านค้าแห่งหนึ่งในเมือง ต่อมาได้แบ่งเบียร์ให้นายบี (นามสมมุติ) ดื่มด้วย ปรากฏว่าเจอตัวทากในขวดเบียร์และเกิดอาการกระเพาะอักเสบ ศาลสูงของอังกฤษตัดสินให้จำเลยรับผิดชอบ แม้นายบี กับ จำเลยไม่มีนิติสัมพันธ์กัน โดยวางหลักว่า “ผู้ผลิตสินค้ามีหน้าที่ต้องใช้ความระมัดระวังต่อผู้บริโภคโดยไม่คำนึงว่าสินค้านั้นจะเป็นสินค้าอันตรายโดยตัวของมันเองหรือไม่”

ปี ค.ศ. 1978 สหราชอาณาจักรได้ออกกฎหมายพิเศษที่เรียกว่า The Consumer Protection Act 1987 ซึ่งเป็นกฎหมายที่นำหลักการเรื่องความรับผิดชอบเด็ดขาดมาใช้ โดยไม่คำนึงว่าความเสียหายต้องเกิดจากความประมาทเลินเล่อของผู้ผลิตสินค้านั้น³

ทวีปยุโรปกำหนดหลักในเรื่องความรับผิดชอบอันเกิดจากสินค้า (Product Liability) ได้แผ่ขยายไปในประเทศต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว ตัวอย่าง เช่น ศาลสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่วินิจฉัยให้ผู้ผลิตสินค้าต้องรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดจากสินค้าในคดี Huchnerpestimpfungsfall (1968) และต่อมาใน ค.ศ. 1990 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้ออกกฎหมาย Law on Product Liability 1990 ตามพันธกรณีที่มีต่อสหภาพยุโรป และในสาธารณรัฐฝรั่งเศสก็นำหลักเรื่องความรับผิดชอบเด็ดขาดมาใช้เช่นกัน⁴

ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งเป็นสหภาพยุโรปหรือ UN ขึ้นทำให้จำเป็นต้องมีกฎหมายรองรับสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้บริโภคใน ค.ศ.1985 จึงได้มีการประกาศใช้กฎหมาย (Product Liability) ที่เรียกว่า EC Directive 85/374 EEC โดยนำหลักความรับผิดชอบเด็ดขาด (Strict Liability) มาใช้ โดยไม่คำนึงว่าผู้ประกอบการหรือผู้ผลิตจะต้องกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่⁵

นอกจากในทวีปยุโรปแล้วหลักเรื่องความรับผิดชอบเด็ดขาดได้แผ่ขยายไปทั่วและเติบโตในสหรัฐอเมริกาด้วย หลักในเรื่องความรับผิดชอบอันเกิดจากสินค้า คดีแรกศาลนครนิวยอร์กตัดสินให้ผู้ผลิตต้องรับผิดชอบจากกรณีสินค้าของตนเป็นสินค้าอันตรายโดยสภาพ ในคดี Thomas V. Winchester (1852) ข้อเท็จจริงมีว่า จำเลยเป็นบริษัทผู้ผลิตยาแต่มีการปิดสลากยาผิดหลังสลักกันจากยาอันตรายเป็นยาไม่มีอันตราย เมื่อนำไปขายแล้วผู้บริโภคเกิดอันตรายจึงฟ้องให้รับผิดชอบ ศาลนิวยอร์กตัดสินโดยใช้หลักว่า แม้ผู้บริโภคกับจำเลยไม่มีนิติสัมพันธ์ต่อกัน แต่ผู้ผลิตมีหน้าที่ต่อผู้ใช้ที่จะต้องผลิตสินค้าด้วยความระมัดระวัง ต่อมาใน ค.ศ. 1916 ได้มีคดี Mac Pherson V. Buick Motor Co. (1916)

³ ประสิทธิ์ จงวิจิต. (2555). วิวัฒนาการและข้อพิจารณาบางประการเกี่ยวกับกฎหมายความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย. *วารสารมหาวิทยาลัยรามคำแหง, ฉบับนิติศาสตร์*, 1 (1), หน้า 36-38.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 40.

⁵ ประสิทธิ์ จงวิจิต. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 3. หน้า 41.

เป็นกรณีบริษัทจำหน่ายรถยนต์ถูกฟ้องเป็นจำเลยให้รับผิดชอบ โดยศาลตัดสินว่า สิทธิในการเรียกร้องค่าเสียหายของผู้บริโภคเกิดจากกฎหมายละเมิดที่กำหนดขึ้นโดยศาล มิได้เกิดจากสัญญา ต่อมาในปี ค.ศ. 1963 ศาลสูงของแคลิฟอร์เนียก็ได้พัฒนาหลักการเรื่องความรับผิดชอบเด็ดขาดขึ้นในคดี Greenman V. Yuda Power Products Inc. (1963) ต่อมาในปี ค.ศ. 1965 สถาบันกฎหมายของสหรัฐอเมริกา (The America Law Institute) ได้รับรองเรื่องความรับผิดชอบเด็ดขาดไว้ใน (The Restatement (Second) of Torts ในมาตรา 402A โดยแนวคิดนี้ต่อมาได้พัฒนามาเป็นหลักกฎหมายในการคุ้มครองผู้บริโภค ในหลาย ๆ ประเทศแถบอาเซียน⁶

2.2 แนวคิดของความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

ศาลในทวีปยุโรปและศาลสหรัฐอเมริกาตัดสินโดยพิจารณาว่าคู่ความต้องมีนิติสัมพันธ์ต่อกันจึงจะสามารถฟ้องให้อีกฝ่ายรับผิดชอบในความเสียหายได้ จนต่อมาได้พัฒนาแนวความคิดว่า แม้โจทก์จำเลยไม่มีนิติสัมพันธ์ต่อกัน ผู้ประกอบการหรือผู้ผลิตก็จำต้องรับผิดชอบตามกฎหมายในเรื่องละเมิด ต่อมาก็มีแนวคิดในเรื่องความรับผิดชอบเด็ดขาดที่ผู้ประกอบการหรือผู้ผลิตมีหน้าที่ต้องระมัดระวังในการผลิตสินค้าขึ้น นำมาสู่การออกกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองในเรื่องของความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย โดยแนวคิดของแต่ละประเทศได้รับการพัฒนาไม่เท่ากัน บางประเทศยังคงใช้หลักในกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเรื่องสัญญาและละเมิดมาใช้ในการควบคุมผู้ประกอบการภายในประเทศของตน แต่ในบางประเทศก็ออกกฎหมายพิเศษ เพื่อใช้เฉพาะในการควบคุมผู้ประกอบการและอำนวยความสะดวกแก่ผู้บริโภค ซึ่งในแต่ละประเทศอาจใช้ชื่อเรียกกฎหมายที่ต่างกันและแตกต่างในรายละเอียดบางประการ เช่น หลักเรื่อง ความรับผิดชอบของผู้ประกอบการ เจ็บใจแห่งความรับผิดชอบ ลักษณะของสินค้าที่ไม่ปลอดภัย (Defective Products) บุคคลที่ได้รับความคุ้มครอง บุคคลที่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ขอบเขตความรับผิด เหตุยกเว้นความรับผิด ภาระการพิสูจน์ และอายุความ เป็นต้น

รัฐมีความจำเป็นต้องออกกฎหมายมาเพื่อรับรองสิทธิพื้นฐานของผู้บริโภคทั้งในเรื่องสุขภาพและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนของตน โดยไม่ต้องพิจารณาว่าผู้ประกอบการหรือผู้ผลิตสินค้าจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้ซื้อหรือผู้บริโภคโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่ แต่นำหลักในเรื่องความรับผิดชอบเด็ดขาดมาใช้บังคับแทนเพื่อให้เกิดความสะดวกและง่ายแก่การที่ผู้บริโภคจะฟ้องเรียกค่าเสียหายจากผู้ประกอบการ โดยมีแนวคิดที่ผู้บริโภคอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบในการตรวจสอบสภาพของสินค้า เนื่องจากข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ

⁶ ประสิทธิ์ จงวิจิต. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 3. หน้า 38-40.

การผลิตสินค้าอยู่ในความรู้เห็นของฝ่ายผู้ประกอบการแต่ฝ่ายเดียว และมองว่าการที่ผู้บริโภค นำสินค้าออกใช้จากก่อให้เกิดอันตรายแก่ตนเองและผู้อื่นได้โดยขยายขอบเขตความคุ้มครอง ให้ครอบคลุมความรับผิดชอบมากยิ่งขึ้นไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ซื้อหรือใช้สินค้าเท่านั้น รวมถึงพัฒนา แนวคิดเรื่องของการเรียกร้องค่าเสียหายต่อจิตใจอีกทางหนึ่งด้วย วัตถุประสงค์ต่อมาคือเพื่อลด ความยุ่งยากซับซ้อนในการเรียกร้องค่าเสียหายของผู้บริโภคและลดค่าใช้จ่ายในเรื่องของ ค่าธรรมเนียมศาล โดยจุดประสงค์สำคัญของการพัฒนาแนวคิดเรื่องความเสียหายที่เกิดขึ้นจาก สินค้าที่ไม่ปลอดภัย เพื่อจะนำหลักความรับผิดชอบโดยเด็ดขาดมาใช้เพื่อพิสูจน์ให้ผู้เสียหายได้รับการ ชดใช้ค่าเสียหายที่เป็นธรรมโดยไม่ต้องพิสูจน์ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ของผู้ประกอบการหรือผู้ผลิต โดยผู้เสียหายมีหน้าที่พิสูจน์เพียงว่าตนได้รับความเสียหายจากสินค้า ของผู้ประกอบการหรือผู้ผลิตจริงและตนได้ใช้หรือเก็บรักษาสินค้านั้นตามกระบวนการที่ถูกต้องแล้ว ย่อมเป็นวิธีการที่ทำให้ผู้เสียหายมีโอกาสได้รับการเยียวยาความเสียหายที่รวดเร็วและเป็นธรรมขึ้น โดยวิธีการคุ้มครองผู้บริโภค โดยรัฐได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยแบ่งเป็นสองระดับคือ

1) การป้องกันความเสียหายโดยรัฐเป็นผู้ออกกฎหมายควบคุมและกำกับดูแล ผู้ประกอบการให้ผลิตสินค้าที่ปลอดภัยออกสู่ผู้บริโภค และสร้างความเป็นธรรมในกระบวนการ ทางกฎหมายระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบการและกฎหมายระหว่างผู้ประกอบการ กับผู้ประกอบการด้วยกันเอง กรณีเช่น การที่รัฐออกกฎหมายป้องกันการผูกขาด เพื่อควบคุมกลไก ตลาดให้แข่งขันได้อย่างเป็นธรรม และการที่รัฐออกกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคเพื่อสร้าง หลักประกันในด้านความปลอดภัยให้แก่ผู้บริโภคขึ้น เป็นต้น

2) การชดใช้หากเกิดความเสียหายขึ้น รัฐจะกำหนดมาตรการบังคับ โดยการ ออกกฎหมายซึ่งมีโทษทั้งในทางแพ่งและทางอาญาขึ้นตามสิทธิที่ผู้บริโภคจะมีเพื่อเป็นเครื่องมือ ให้ผู้บริโภคได้ใช้ในการเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ จากผู้ประกอบการ ในบางประเทศอาจมีการจัดตั้ง องค์กรพิเศษขึ้นหรือองค์กรเอกชนอื่น ๆ ที่มีบทบาทในการคุ้มครองผู้บริโภคและเป็นตัวแทน ของผู้บริโภคในการฟ้องคดีเพื่อเรียกค่าเสียหาย เช่น กรณีประเทศไทยที่จัดตั้งสมาคมคุ้มครอง ผู้บริโภค และสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคขึ้น เป็นต้น

วัตถุประสงค์สำคัญในกฎหมายความรับผิดชอบในผลิตภัณฑ์ มี 6 ประการ คือ

1) การชดใช้ความเสียหาย (Compensation) ความเสียหายที่เกิดจากการใช้สินค้านั้น จำเป็นต้องให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชย โดยให้รัฐกำหนดความรับผิดชอบของผู้ผลิตไว้เพื่อบังคับให้ผู้ผลิต ต้องระมัดระวังไม่ให้สินค้าของตนเกิดความบกพร่องหรือปราศจากคุณภาพและเป็นอันตราย แก่ผู้บริโภค

2) การยับยั้ง (Deterrence) ในทางทฤษฎีเชื่อกันว่าการยับยั้งไม่ให้สินค้าที่ไม่ได้คุณภาพ และเป็นอันตรายถึงมือผู้บริโภคและก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น จากพัฒนาการในอดีต ที่ต้องรับผิดชอบเฉพาะกรณีประมาณเล็กน้อย โดยผู้ประกอบการจำเป็นต้องใส่ใจและลงทุนเพิ่ม ในการป้องกันไม่ให้เกิดกระบวนการผลิตสินค้าของบกร่องและรับผิดชอบตามหลักความรับผิดชอบในผลิตภัณฑ์

3) มีการสนับสนุนการจัดการที่ดี (Encouraging Useful Conduct) กฎหมายความรับผิดชอบในผลิตภัณฑ์นั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) โดยรัฐต้องเป็นผู้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสินค้า ส่วนผู้ผลิตมีหน้าที่ต้องดำเนินการผลิตสินค้าให้ได้ตามคุณภาพแต่ต้องไม่เคร่งครัดในการกำหนดความรับผิดถึงขั้นเป็นความรับผิดเด็ดขาด (Absolute Liability) ไม่เช่นนั้นจะกลายเป็นปิดกั้นไม่ให้ผู้ผลิตผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ เพราะคิดว่าจะอย่างไรก็ต้องรับผิดแม้จะมีการบริหารจัดการที่ดีแล้วก็ตาม ดังนั้นต้องส่งเสริมให้ผู้ประกอบการบริหารจัดการกระบวนการผลิตสินค้าของตนให้ได้คุณภาพเพื่อจะไม่ต้องรับผิดในความเสียหายแก่ผู้บริโภคนั่นเอง

4) ปัญหาในการพิสูจน์ (Proof Problems) ก่อนจะมีกฎหมายความรับผิดชอบในผลิตภัณฑ์นั้น การระงับการพิสูจน์ตกอยู่กับฝ่ายผู้บริโภคที่ต้องฟ้องภายใต้หลักกฎหมายละเมิด โดยต้องสืบถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ผลิต ต่อมาเมื่อมีกฎหมายดังกล่าว ซึ่งนำหลักความรับผิดโดยเคร่งครัดมาใช้ ช่วยลดภาระการพิสูจน์ลง

5) การปกป้องความคาดหวังของผู้บริโภค (Protection of Consumer Expectation) ผู้บริโภคควรได้รับการปกป้องจากอันตรายที่แฝงในผลิตภัณฑ์ซึ่งตนไม่สามารถรับรู้ได้ด้วยตาเปล่าจากการชักชวนและการโฆษณาสินค้า

6) การกำหนดราคาสินค้า (Cost Internalization) ราคาสินค้าที่ขายควรเป็นราคาที่รวมต้นทุนและความเสี่ยงในความรับผิด ซึ่งเป็นราคาที่เหมาะสม⁷

แนวคิดในเรื่องสิทธิของผู้บริโภคพัฒนาจากปรัชญาสิทธิมนุษยชน (Human Right) โดยมีพื้นฐานมาจากสำนักกฎหมายธรรมชาติ (School of Natural Law) ที่พิจารณาว่าสิทธิผู้บริโภคเป็นสิทธิที่เกิดตามธรรมชาติ อยู่เหนือกฎหมายที่มนุษย์เป็นผู้บัญญัติขึ้น ต่อมาแนวคิดดังกล่าวได้พัฒนากลายมาเป็นปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Right of The United) โดยมีแนวคิดที่มนุษย์ทุกคนควรได้รับความคุ้มครองโดยหลักนิติธรรม โดยมองว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายที่เท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ ทุกคนมีสิทธิได้รับการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพจากรัฐนั่นเอง

⁷ มานิตย์ จุมปา. (2554). *คำอธิบายความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 29-33.

เป็นผลให้แต่ละประเทศที่ลงนามในปฏิญญาสากลดังกล่าวต้องอนุวัติและออกกฎหมายภายในประเทศตนหรือกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำเพื่อเป็นหลักประกันแก่ประชาชนในรัฐของตน

สหพันธ์ผู้บริโภคสากล (Consumer International) ซึ่งเป็นเครือข่ายองค์กรผู้บริโภคจากทั่วโลก ซึ่งมีการประชุมสมัชชาสมาชิกจากทั่วโลกเพื่อกำหนดแนวทางในการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค โดยกำหนดสิทธิของผู้บริโภคไว้ 8 ประการ คือ

1) สิทธิที่จะเข้าถึงสินค้าและบริการขั้นพื้นฐาน (The Right to Satisfaction of Basic Needs) อันได้แก่ สิทธิได้รับอาหารที่เพียงพอ ได้รับเสื้อผ้าที่เหมาะสม ที่อยู่อาศัย บริการสาธารณสุขและบริการด้านการศึกษาจากรัฐ เป็นต้น

2) สิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองด้านความปลอดภัย (The Right of Safety) ผู้บริโภคจะได้รับความคุ้มครองจากรัฐจากอันตรายของสินค้า บริการ และกระบวนการผลิตของผู้ประกอบการที่ปลอดภัย มีคุณภาพ และได้มาตรฐาน เป็นต้น

3) สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร (The Right of Informed) รัฐต้องกำหนดให้ผู้ประกอบการให้โอกาสผู้บริโภคในการทราบถึงรายละเอียดของผลิตภัณฑ์ของตนก่อนตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าหรือรับบริการนั้น ๆ

4) สิทธิที่จะเลือกสินค้าหรือบริการที่มีคุณภาพ (The Right of Choose) ให้ผู้บริโภคมีทางเลือกสินค้าและบริการที่หลากหลายจากผู้ประกอบการที่มีคุณภาพ โดยปล่อยให้ผู้ประกอบการแข่งขันกันอย่างเสรีบนกลไกการตลาด

5) สิทธิที่จะให้รัฐรับฟังเสียงของผู้บริโภค (The Right to Be Hear) ต้องให้โอกาสผู้บริโภคในการแสดงความเห็นและปกป้องผลประโยชน์ของตน และให้โอกาสในการลงประชามติในร่างกฎหมายต่าง ๆ

6) สิทธิที่ผู้บริโภคสามารถร้องเรียนผู้ประกอบการหรือผู้ผลิตสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ไม่มีคุณภาพ หรือไม่ได้มาตรฐานและได้รับการเยียวยาที่เป็นธรรม (The Right to Redress) ผู้บริโภคต้องได้รับการชดเชยความเสียหายที่เป็นธรรมจากการใช้สินค้าที่เป็นอันตราย คุณภาพต่ำ หรือบริการที่ไม่ได้คุณภาพ และรัฐต้องจัดตั้งองค์กรเพื่อเป็นตัวแทนผู้บริโภคในการเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ และรับเรื่องร้องเรียน

7) สิทธิได้รับการศึกษาด้านการบริโภค (The Right to Consumer Education) รัฐต้องให้ผู้บริโภคได้โอกาสเข้าถึงข้อมูลเฉพาะได้โดยรัฐต้องเป็นผู้ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน ได้ทราบและเข้าใจเพื่อโอกาสในการตัดสินใจเลือกใช้สินค้าและบริการ

8) สิทธิในการได้อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีต่อสุขภาพอนามัยของตน (The Right to a Healthy Environment) สภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัย ที่ทำงาน หรือสภาพแวดล้อมในสังคม ต้องไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้บริโภค⁸

ความหมายของความรับผิดในผลิตภัณฑ์ (Product Liability) หมายถึง ความรับผิดจากความเสียหายอันเกิดจากการบริโภคผลิตภัณฑ์อันมีสาเหตุมาจากความบกพร่องในการผลิต หรือความผิดปกติของผลิตภัณฑ์นั้น ซึ่งไม่อาจคาดหมายได้ตามธรรมดา โดยใช้หลักการพิเศษซึ่งผู้ฟ้องกับผู้ถูกฟ้องไม่จำเป็นต้องมีนิติสัมพันธ์กันตามสัญญา และไม่จำเป็นต้องใช้หลักทางละเมิดมาใช้บังคับ เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของหลักเรื่องสัญญาและหลักเรื่องละเมิดเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคมายิ่งขึ้น โดยกำหนดให้ผู้ผลิตหรือผู้ขายต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้บริโภคแม้ไม่ใช่ผู้ซื้อสินค้านั้น โดยตรงก็ตาม หรือกรณีละเมิดที่มีภาระการพิสูจน์ความประมาทเลินเล่อของผู้ขายหรือผู้ผลิต แต่ให้ผู้ขายหรือผู้ผลิตพิสูจน์ว่าตนไม่ได้บกพร่องในการผลิตหรือจำหน่าย โดยใช้หลักความรับผิดเด็ดขาดมาใช้แทน⁹ ดังนั้นผู้ต้องรับผิดจากความเสียหายที่เกิดจากสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ มีแนวคิดว่าการผลิตสินค้าสู่ตลาดนั้นเป็นการแสดงโดยปริยายว่าสินค้าที่ออกสู่ตลาดมีความปลอดภัย ตามธรรมดาที่พึงคาดหมายได้ เมื่อมีความผิดปกติเกิดขึ้น ผู้ที่ให้คำตอบได้ดีที่สุดว่าเกิดเพราะสาเหตุใดคือผู้ผลิตสินค้านั้น¹⁰

ความหมายของคำว่าไม่ปลอดภัย (Defect) หมายถึง ความชำรุดบกพร่องของสินค้า โดยสินค้านั้นขาดความปลอดภัยตามที่บุคคลคาดหวัง¹¹ โดยแยกความไม่ปลอดภัยออกเป็น 4 ประเภท คือ

1) ความไม่ปลอดภัยเนื่องจากการผลิต (Manufacturing defect) กล่าวคือ เมื่อสินค้านั้นมีลักษณะไม่ตรงกับการออกแบบ แม้จะได้มีการใช้ความระมัดระวังอย่างเต็มที่ในการผลิต และจัดจำหน่ายสินค้าแล้วก็ตามก็ต้องรับผิดชอบต่อผู้บริโภค¹² โดยเริ่มขึ้นในคดี Shoshone Coca-Cola Bottling Co. V. Dolinski ข้อเท็จจริงคือ Leo Dolinski ซื้อเครื่องดื่มประเภทน้ำอัดลมชื่อ Squirt

⁸ จิตารีย์ ทัศนวิวัฒน์. (2559). *ความรับผิดต่อความเสียหายอันเกิดแก่ทรัพย์สินตามกฎหมายความรับผิดอันเกิดจากสินค้าไม่ปลอดภัย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 10-13.

⁹ สุขุม สุขนิตย์. (2549). *ความรับผิดในผลิตภัณฑ์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิทยุชน. หน้า 15-16.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

¹¹ อนันต์ จันทโรภากร. (2545). *กฎหมายว่าด้วยความรับผิดเพื่อความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ขาดความปลอดภัย*. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 129.

¹² ศักดา ธนิตกุล. (2559). *กฎหมายความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิทยุชน. หน้า 46.

จากเครื่องจำหน่ายสินค้าอัตโนมัติในที่ทำงานตน พอดีมีไปได้บางส่วนก็ล้มป่วยทันที จากการตรวจสอบพบว่าภายในขวดที่บรรจุมีเศษเนื้อของหนูปนอยู่ Dolinski ได้ไปพบแพทย์เพื่อรักษาและได้รับความทุกข์ทรมานทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เมื่อพบขวดน้ำดื่มในลักษณะดังกล่าวจะมีปฏิริยาอยากอาเจียนเสมอ จึงได้ฟ้องบริษัท Shoshone ให้รับผิดชอบ ศาลของรัฐเนวาดานำหลักความรับผิดชอบโดยเคร่งครัดมาใช้ ผู้พิพากษา Thomson วินิจฉัยว่า การที่บริษัทนำสินค้ามาวางขายซึ่งมีสภาพไม่ปลอดภัยต้องรับผิดชอบ แม้ผู้ขายจะได้ใช้ความระมัดระวังอย่างเต็มที่แล้วก็ตาม¹³ อีกคดีหนึ่ง คือกคดี Hagan v. Coca-Cola Bottling Co. ข้อเท็จจริงคือ Linda Hagan และน้องสาว ได้ดื่มน้ำอัดลมยี่ห้อ Coca-Cola แล้วพบว่ามีถุงยางอนามัยอยู่ในขวด จึงได้ไปพบแพทย์เพื่อรักษา หลังจากนั้นได้ 6 เดือนทั้งสองได้ตรวจเลือดเพื่อดูว่าติดเชื้อไวรัสเฮชไอวี (เชื้อไวรัสเอดส์) หรือไม่ ผลว่าไม่เป็นทั้งสองคนจึงได้นำคดีมาฟ้องบริษัท Coca-Cola Bottling Co. ให้รับผิดชอบความเสียหายด้านจิตใจ โดยบริษัท Coca-Cola Bottling Co. ต่อสู้ว่าภายในขวดคือรา ไม่ใช่ถุงยางอนามัย แต่คณะลูกขุนไม่เชื่อ ผู้พิพากษาชื่อ Anstead วินิจฉัยว่า การที่ประชาชนโดยทั่วไปคุ้นเคยและเชื่อว่าสินค้ามีความปลอดภัยซึ่งผู้ผลิตหรือจำหน่ายคาดเห็นได้ว่า ผู้บริโภคอาจล้มป่วยหากบริโภคสินค้าที่มีสิ่งแปลกปลอมซึ่งตนสังเกตเห็นแต่ไม่ได้บริโภคกับการบริโภคโดยไม่ทันสังเกตเห็นจะผลต่อความรับผิดชอบต่างกัน ศาลไม่ควรให้ผู้ผลิตรับผิดชอบอย่างไม่จำกัดจะรับผิดชอบเมื่อมีการบริโภคอาหารนั้นเข้าไปจริง ๆ เท่านั้น ในคดีนี้บริษัท Coca-Cola Bottling Co. จึงต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายค่าสินไหมทดแทน¹⁴

2) ความไม่ปลอดภัยเนื่องจากการออกแบบ (Defect in Design) หมายถึง สินค้าไม่ปลอดภัยจากความเสี่ยงที่จะเกิดอันตราย อันเป็นความเสี่ยงที่คาดเห็นได้และหลีกเลี่ยงได้ โดยที่ผู้ผลิตหรือจำหน่ายสามารถออกแบบในลักษณะอื่นที่เหมาะสมได้แต่การไม่เลือกการออกแบบนั้นทำให้สินค้าเกิดความไม่ปลอดภัยตามที่ควรจะเป็น¹⁵ ตัวอย่างคือ คดี Greenman v. Yuba Power Products, Inc (1963) ผู้พิพากษา Traynor เป็นผู้วินิจฉัย ข้อเท็จจริงคือ Mr.Greenman ได้รับของขวัญจากภรรยาเป็นเครื่องมือใช้ทำงานไม้มือเนกประสงค์สามารถทำได้หลายอย่าง เช่น เป็นเลื่อย เครื่องเจาะเครื่องกลึง เป็นต้น โดยเมื่อตนได้ศึกษาคู่มือการใช้งานแล้วจึงใช้งานอุปกรณ์ดังกล่าว กลึงไม้จากนั้นไม่ได้หุ้ดกระทั่งที่หน้าผากทำให้ได้รับบาดเจ็บสาหัส หนึ่งปีถัดมา Mr.Greenman ได้นำคดีมาฟ้องบริษัท Yuba Power Products และร้านขายปลีกซึ่งขายเครื่องมือชิ้นนี้ให้กับภรรยาตนในฐานะละเมิดคำรับรองคุณภาพสินค้าทางอ้อมและทางตรง (Implied and Express Warranty) และประมาทเลินเล่อ จากการสืบพยานปรากฏว่าการออกแบบและโครงสร้างของเครื่องมือมีปัญหาที่

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 44.

¹⁴ ศักดา ธนิตกุล. อ่างแล้ว เจริงรรถที่ 12. หน้า 45-46.

¹⁵ ศักดา ธนิตกุล. อ่างแล้ว เจริงรรถที่ 12. หน้า 52.

อาจนำไปสู่การเกิดอุบัติเหตุได้ คณะลูกขุนตัดสินให้บริษัท Yuba Power Products รับผิดชอบ แต่ร้านค้าปลีกไม่ต้องรับผิดชอบ บริษัท Yuba Power Products อุทธรณ์เรื่อง มีประเด็นว่าผู้ผลิตสินค้าต้องรับผิดชอบ โดยเคร่งครัดจากกรณีสินค้าที่จำหน่ายคาดเห็นได้ว่าผู้ซื้อสินค้าไม่ได้ตรวจสอบความปลอดภัย ต่อมาได้เกิดอุบัติเหตุขึ้นจะต้องรับผิดชอบหรือไม่ ผู้พิพากษาชื่อ Traynor วินิจฉัยว่า ผู้ผลิตสินค้าต้องรับผิดชอบในความเสี่ยงอย่างเคร่งครัดจากกรณีสินค้าที่จำหน่ายคาดเห็นได้ว่าผู้ซื้อสินค้าไม่ได้ตรวจสอบความปลอดภัย ต่อมาได้เกิดอุบัติเหตุขึ้น เนื่องจากเป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัย การที่จำเลยต่อสู้ว่า มาตรา 1769 ของประมวลกฎหมายแพ่งของสหรัฐอเมริกากำหนดอายุความไว้ โจทก์ไม่สามารถนำคดีมาฟ้องได้ ศาลวินิจฉัยว่าไม่นำมาตราดังกล่าวมาใช้กับคดีนี้เนื่องจากผู้ซื้อและผู้ขายไม่ได้มีนิติสัมพันธ์ต่อกัน จึงไม่ตกอยู่ภายใต้กฎหมายว่าด้วยสัญญา แต่เป็นเรื่องของการรับผิดชอบโดยเคร่งครัด เจตนารมณ์ของกฎหมายคือ ผู้ผลิตและจำหน่ายสินค้าต้องรับผิดชอบต่อความเสี่ยงอันเนื่องมาจากสินค้านั้น โจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ว่ามีการรับประกันคุณภาพสินค้าหรือไม่ โจทก์มีหน้าที่พิสูจน์เพียงว่าตนได้รับบาดเจ็บจากการใช้สินค้านั้นจริง และเป็นการใช้งานตามปกติเท่านั้น¹⁶

3) ความไม่ปลอดภัยเนื่องจากบรรจุภัณฑ์ (Defect in Packaging) ผู้ผลิตสินค้านั้นมีหน้าที่ต้องออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ที่ปลอดภัย โดยบรรจุภัณฑ์ต้องไม่ถูกเปิดหรือเสียหายก่อนถึงมือลูกค้า หากถูกเปิดจะสามารถรู้ได้อย่างง่ายดาย กรณีผู้ผลิตยารักษาโรคมีหน้าที่เพิ่มเติมคือต้องบรรจุยารักษาโรคลงในบรรจุภัณฑ์ที่เด็กไม่สามารถเปิดได้ หากไม่ดำเนินการจะต้องรับผิดชอบในความเสี่ยงที่เกิดขึ้น โดยเคร่งครัด ตัวอย่างคดี *Elsroth v. Johnson & Johnson* (1988) ข้อเท็จจริงคือ นาง Harriet Notarnicola ซื้อยาแก้ปวดชนิดแคปซูล ยี่ห้อ Tylenol ชนิดออกฤทธิ์แรงพิเศษจากร้าน A&P ซึ่งเป็นยาที่ผลิตโดยบริษัท McNeil Consumer Products Co. ภายใต้แบรนด์ Johnson & Johnson ต่อมานางสาว Diane Elsroth ได้มาค้างที่บ้านของนาง Harriet Notarnicola จากนั้นลูกสาวของนาง Harriet Notarnicola ได้นำยา Tylenol จำนวน 2 แคปซูลไปให้นางสาว Diane Elsroth ทานแก้ปวดวันรุ่งขึ้น Diane Elsroth เสียชีวิต จากการชันสูตรของแพทย์ระบุว่า ในแคปซูลของยาแก้ปวด Tylenol บรรจุสารหนูซึ่งสามารถทำให้ตายได้ ตำรวจไม่สามารถสืบหาคนร้ายได้ แต่พยานหลักฐานแสดงให้เห็นว่าขวดยาถูกเปิดภายหลังจากที่จัดจำหน่ายแล้ว โดยบุคคลที่สามเปิดบรรจุภัณฑ์และเทเนื้อยาออกและใส่สารหนูเข้าไปแทน จากนั้นจึงปิดบรรจุภัณฑ์อย่างแนบเนียนจนไม่สามารถสังเกตด้วยตาเปล่าได้ว่าขวดเคยถูกเปิด และนำมาวางขาย ผู้พิพากษา Goettel วินิจฉัยว่า การเปิดบรรจุภัณฑ์และปิดบรรจุภัณฑ์โดยแนบเนียนจนบุคคลธรรมดาไม่สามารถสังเกตเห็นได้ ไม่สามารถป้องกันการกระทำของอาชญากรมืออาชีพได้ จำเลยอยู่ในฐานะลำบากที่จะป้องกันได้ แต่

¹⁶ ศักดา ธนิตกุล. อ่างแล้ว เชนอรรถที่ 12. หน้า 47-48.

คณะกรรมการอาหารและยาระบุว่าการจัดทำบรรจุภัณฑ์ที่ปลอดภัยนั้นสามารถทำได้ จำเลยเองได้พยายามป้องกันไม่ให้เกิดผลร้ายขึ้น โดยออกแบบบรรจุภัณฑ์เพิ่มขึ้นอีก 3 แบบ ศาลเห็นว่าเป็นประเด็นข้อกฎหมายในเรื่องความเสี่ยง-ประโยชน์ (Risk-Utility Analysis) โดยศาลมองว่าบรรจุภัณฑ์ของจำเลยปลอดภัยแล้ว โจทก์ไม่สามารถแสดงหลักฐานให้ศาลเห็นได้ว่าโจทก์จะป้องกันด้วยบรรจุภัณฑ์อย่างไรจึงจะมีความปลอดภัยสูงขึ้น จำเลยจึงไม่ต้องรับผิด¹⁷

4) ความไม่ปลอดภัยเนื่องจากไม่มีคำเตือนหรือเตือนผู้ใช้ไม่เพียงพอ (Defect in Warning, Failure to Warn) หมายถึง สินค้าไม่ปลอดภัยเนื่องจากคำสั่งหรือคำเตือนที่ไม่เพียงพอ กรณีความปลอดภัยของสินค้านั้นสามารถคาดเห็นได้ และสามารถถูกลดลงหรือหลีกเลี่ยงภัยนั้นได้ โดยจัดทำคำสั่งหรือคำเตือนที่เหมาะสมและกรณีที่การยกเว้นการแจ้งเตือนจะทำให้สินค้าไม่ปลอดภัยตามสมควร¹⁸ สินค้าหลายชนิดอันตรายด้วยตัวมันเองโดยผู้ผลิตไม่สามารถยกระดับมาตรฐานของสินค้านั้นให้มีความปลอดภัยสูงขึ้นได้อีก โดยที่สินค้านั้นยังคงต้องใช้การได้ดีตามวัตถุประสงค์ เช่น กรณีที่ยารักษาโรคบางตัวใช้ไปจะมีอาการแพ้หรือผลเสียอื่นตามมา เป็นต้น ผู้ผลิตหรือผู้ขายมีหน้าที่ต้องแจ้งเตือนผู้บริโภคเกี่ยวกับอันตรายที่อาจเกิดขึ้นได้ การเตือนที่เหมาะสมและชัดเจนทำให้ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ โดยฝ่ายผู้ประกอบการและจัดจำหน่ายก็ไม่ต้องรับผิดหากเกิดความเสียหายขึ้นแก่ผู้ใดผู้หนึ่ง ส่วนผู้ใช้และผู้บริโภคสินค้านั้นก็ได้รับความปลอดภัยจากการใช้สินค้าที่มากขึ้นด้วย¹⁹

ต่อมาจะกล่าวถึงการพัฒนาแห่งสิทธิของผู้บริโภคในประเทศไทย²⁰ โดยมีแนวคิดมาจากหลักปรัชญาสากลดังที่กล่าวมาก่อนหน้านี้ ประเทศไทยมีการบัญญัติถึงสิทธิของผู้บริโภคไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 57²¹ ต่อมาเมื่อรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวถูกยกเลิกปีได้มีการบัญญัติเรื่องสิทธิของผู้บริโภคไว้อีกครั้งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 61²² ต่อมารัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวก็ถูกยกเลิกไป

¹⁷ ศักดา ธนิตกุล. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 12. หน้า 52-54.

¹⁸ ศักดา ธนิตกุล. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 12. หน้า 55.

¹⁹ ศักดา ธนิตกุล. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 12. หน้า 54.

²⁰ มานิตย์ จุมปา. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 7. หน้า 14-16.

²¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. มาตรา 57 “สิทธิของบุคคลซึ่งเป็นผู้บริโภคย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

กฎหมายตามวรรคหนึ่งต้องบัญญัติให้มีองค์การอิสระ ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนผู้บริโภคทำหน้าที่ให้ความเห็นในการตรากฎหมาย และข้อบังคับ และให้ความเห็นในการกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค”.

²² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. มาตรา 61 “สิทธิของบุคคลซึ่งเป็นผู้บริโภคย่อมได้รับความคุ้มครองในการได้รับข้อมูลที่จริง และมีสิทธิร้องเรียนเพื่อให้ได้รับการแก้ไขเยียวยาความเสียหายรวมทั้งมี

โดยรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ซึ่งไม่ปรากฏว่ามีการบัญญัติในเรื่องสิทธิของผู้บริโภคไว้ แต่ในปัจจุบันเมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งประเทศไทย พุทธศักราช 2560 ได้กลับมายกบัญญัติถึงสิทธิของผู้บริโภคอีกครั้งใน มาตรา 46²³ และมาตรา 61²⁴

การที่รัฐให้ความสนใจกับการควบคุมกิจการของผู้ประกอบการให้ได้มาตรฐานและความใส่ใจในการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคควบคู่กันนั้นนำมาซึ่งการออกกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ซึ่งในต่างประเทศเรียกว่า “Product Liability Law” ซึ่งมีผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมายให้ความเห็นในทางกฎหมายไว้น่าสนใจดังนี้

รองศาสตราจารย์ มานิตย์ จุมปา ให้ความหมายว่าหมายถึงกฎหมายที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ซื้อขายกันในเชิงพาณิชย์ และสินค้านั้นก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นจากกรณีสินค้านั้นบกพร่อง ผิดไปจากความเป็นจริง โดยปรับใช้เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้น โดยมีการกำหนดความรับผิดชอบของผู้ผลิต ผู้ประกอบการ หรือผู้นำสินค้ามาขายไว้แล้วแต่กรณีไว้ในกฎหมายดังกล่าว

รองศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ จันทโรภากร ได้ให้ความหมายว่าเป็นกฎหมายที่กำหนดความรับผิดชอบทางแพ่งของผู้ประกอบการ โดยเฉพาะผู้ผลิตสินค้า ทั้งนี้ไม่รวมถึงความเสียหายที่เกิดจากการบกพร่องด้านการผลิต การออกแบบ หรือการให้ข้อมูลสินค้า

ดังที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าการให้ความหมายของผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมายทั้งสองท่านดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกันในบางส่วนและแตกต่างกันในบางส่วน โดยรองศาสตราจารย์ มานิตย์ จุมปา ให้ความหมายที่กว้างและครอบคลุมกว่า ในส่วนของรองศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ จันทโรภากร

สิทธิรวมตัวกันเพื่อพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภคให้มีองค์การเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคที่เป็นอิสระจากหน่วยงานของรัฐ ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนผู้บริโภคทำหน้าที่ให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาของหน่วยงานของรัฐในการตราและการบังคับใช้กฎหมายและกฎ และให้ความเห็นในการกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค รวมทั้งตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือละเลยการกระทำอันเป็นการคุ้มครองผู้บริโภค ทั้งนี้ให้รัฐสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการขององค์การอิสระดังกล่าวด้วย”.

²³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มาตรา 46 “สิทธิของผู้บริโภคย่อมได้รับความคุ้มครองบุคคลย่อมมีสิทธิรวมกันจัดตั้งองค์กรของผู้บริโภคเพื่อคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภคองค์กรของผู้บริโภคตามวรรคสองมีสิทธิรวมกันจัดตั้งเป็นองค์กรที่มีความเป็นอิสระเพื่อให้เกิดพลังในการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภค โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐ ทั้งนี้ หลักเกณฑ์และวิธีการจัดตั้งอำนาจในการเป็นตัวแทนของผู้บริโภค และการสนับสนุนด้านการเงินจากรัฐ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ”.

²⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มาตรา 61 “รัฐต้องจัดให้มีมาตรการหรือกลไกที่มีประสิทธิภาพในการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภคด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านกรู้อข้อมูลที่เป็นจริง ด้านความปลอดภัย ด้านความเป็นธรรมในการทำสัญญา หรือด้านอื่นใดอันเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภค”.

ให้ความหมายที่แคบกว่า โดยจำกัดเฉพาะผู้ผลิตสินค้า และต้องไม่เกิดจากกระบวนการผลิต หรือการออกแบบ หรือการให้ข้อมูลเท่านั้น²⁵

แนวคิดในการคุ้มครองผู้บริโภคที่กล่าวมานั้นถูกพัฒนาต่อมาเป็นกฎหมายว่าด้วยความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ในทฤษฎีความรับผิด (Theory of Liability) สินค้าที่ไม่ปลอดภัยอาจเกิดขึ้นได้หลายสาเหตุ เช่น เกิดจากความรับผิดตามสัญญา เกิดจากความรับผิดทางละเมิด หรือความรับผิดตามที่กฎหมายกำหนด เช่น ความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) หรือ ความรับผิดเด็ดขาด (Absolute Liability) เป็นต้น ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้ประกอบการต้องใช้ความระมัดระวังในการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพและไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้บริโภค

2.2.1 แนวคิดเรื่องความรับผิดตามหลักกฎหมายสัญญา (Contractual Liability or Warranty Liability)

แนวคิดนี้ประกอบด้วยหลักเสรีภาพในการทำสัญญา (Freedom of Contract) และหลักความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนาของคู่สัญญา (The Autonomy of the Will or Private Autonomy) โดยจะอธิบายทีละหลักการ ดังนี้

หลักเสรีภาพในการทำสัญญา (Freedom of Contract) ในสมัยเดิมเมื่อประมาณต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 นั้นหลักเรื่องเสรีภาพในการทำสัญญามีความสำคัญมาก ซึ่งรัฐจะกำนังถึงสิทธิดังกล่าวและปล่อยให้เอกชนมีอิสระในการทำการใด ๆ ก็ได้ และเป็นบ่อเกิดแห่งความยุติธรรมต่าง ๆ ในสมัยนั้น โดยหลักดังกล่าวเริ่มต้นในสาธารณรัฐฝรั่งเศสและค่อย ๆ แผ่ขยายไปยังประเทศอื่นในทวีปยุโรป จุดเริ่มต้นขึ้นกฎหมายนโปเลียน (Code Napoleon) ซึ่งกล่าวว่า “ความตกลงที่สร้างขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมายย่อมมีผลใช้บังคับแก่บุคคลที่ทำความตกลงนั้น” สมัยนั้นฝรั่งเศสเกิดกระแสความนิยมในเรื่องของเสรีภาพอย่างมาก โดยมองว่าทุกคนต้องมีเสรีภาพ เว้นแต่ในบางกรณีก็สมควรที่จะมีข้อจำกัดเสรีภาพ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานที่คู่สัญญามีความเท่าเทียมกัน โดยส่วนหนึ่งมาจากแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์เสรีนิยมและปรัชญากฎหมายเรื่องปัจเจกชนนิยม (Individualism) โดยรัฐจะต้องรับรองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลที่มีอยู่ตามธรรมชาติให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เสรีภาพของบุคคลจะถูกจำกัดแต่ด้วยความสมัครใจของบุคคลนั้นเท่านั้น รัฐจะแทรกแซงได้เฉพาะกรณีที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือมีผลกระทบต่อส่วนรวมเท่านั้น โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อว่าทรัพย์สินของเอกชนเป็นสิทธิพื้นฐานของตนที่รัฐจะละเมิดมิได้ เอกชนมีเสรีภาพในการดำเนินการทางทรัพย์สินต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของตน ผู้นำของแนวคิดนี้ คือ อคัม สมิท ที่มองว่าระบบดังกล่าวจะสร้างความมั่งคั่งแก่บุคคลและสังคม

²⁵ มานิตย์ จุมปา. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 7. หน้า 8.

หากบุคคลสร้างความมั่งคั่งให้แก่ตนเองแล้ว ย่อมนำผลประโยชน์ให้แก่สังคมส่วนรวมและบุคคลอื่น ๆ ด้วย ดังนั้นคู่สัญญาจึงมีเสรีภาพอย่างเต็มที่ในการทำสัญญา โดยแบ่งได้เป็น 4 ประการ คือ

1) เสรีภาพในการทำขึ้นซึ่งสัญญา (Freedom to make a contract) กล่าวคือ เสรีภาพของผู้ทำข้อเสนอและเสรีภาพของผู้รับคำสนองเพื่อทำให้เกิดสัญญาขึ้นเท่าที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

2) เสรีภาพในการเลือกคู่สัญญา (Freedom to select the other party) โดยคู่สัญญามีสิทธิที่จะเลือกเข้าทำสัญญากับใครก็ได้ และไม่ถูกบังคับให้ทำสัญญากับบุคคลที่ตนไม่สมัครใจเข้าทำสัญญาด้วย

3) เสรีภาพในการกำหนดเงื่อนไขของสัญญา (Freedom to decide the contract terms) คู่สัญญาจะกำหนดเงื่อนไขในสัญญาอย่างไรก็ได้ เท่าที่เป็นไปได้จริงและไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

4) เสรีภาพที่จะไม่ต้องทำตามแบบ (Freedom of form) บุคคลไม่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของแบบ แต่รัฐต้องกำหนดให้สัญญาบางประเภทต้องทำตามแบบเพื่อคุ้มครองบุคคลบางประเภทและเพื่อประโยชน์บางประการของรัฐก็สามารถทำได้⁶

โดยหลักเสรีภาพในการทำสัญญา แบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลา คือ

1) เมื่อก่อนจะเกิดสัญญาขึ้นนั้น คู่กรณีมีเสรีภาพในการทำความตกลงกันอย่างไรก็ได้ภายใต้กฎหมาย โดยต้องไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีและความสงบเรียบร้อยของประชาชน และ

2) หลังจากเกิดสัญญาคู่สัญญามีเสรีภาพในการที่รัฐจะไม่แทรกแซงเมื่อเกิดสัญญาขึ้นแล้ว การจำกัดเสรีภาพในเรื่องผลของสัญญาเป็นตามหลัก “สัญญาต้องเป็นสัญญา” (*pacta sunt servanda*) หากยังไม่มีกรปฏิบัติตามสัญญา หรือกรณีมีเหตุเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นก็จะเป็นกรณีหลัก “สัญญาไม่เป็นสัญญา” (*rebus sic stantibus*) เมื่อสัญญาเกิดขึ้นคู่สัญญามีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามสัญญาเท่านั้น โดยประเทศไทยได้นำหลักในเรื่องเสรีภาพในการทำสัญญามาใช้ไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 151²⁷

แนวคิดเรื่องความต้องการที่จะได้รับสิ่งต่าง ๆ ตอบแทนตามที่ตนต้องการนั้น บุคคลนั้นจะต้องเป็นผู้แสวงหาสิ่งต่าง ๆ นั้นด้วยตนเอง การเรียกค่าเสียหายทางแพ่งก็เป็นเช่นเดียวกัน ผู้เรียกค่าเสียหายจะต้องใช้สิทธิของตนเองและรักษาผลประโยชน์ในการดำเนินคดีด้วยตนเอง แต่ต่อมา

²⁶ ศนันท์ภรณ์ โสคติพันธ์. (2550). *คำอธิบายหลักกฎหมายนิติกรรม – สัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: วิทยุชน. หน้า 412.

²⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. มาตรา 151 “การใดเป็นการแตกต่างกับบทบัญญัติของกฎหมาย ถ้ามิใช่กฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นไม่เป็นโมฆะ”.

การเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจและสังคมได้เข้ามามีผลกระทบต่อการใช้เสรีภาพให้มีความซับซ้อนมากขึ้นจากแนวคิดของรัฐสวัสดิการที่สังคมมีความซับซ้อน ประกอบกับกระบวนการยุติธรรมแนวใหม่ ที่มองว่าบุคคลที่ต้องเสียหายจากการกระทำของผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจ เช่น ผู้ประกอบการที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจเหนือกว่าผู้บริโภค รัฐจำเป็นต้องเข้ามาช่วยเหลือดำเนินคดีแทน โดยผ่านทางหน่วยงานรัฐ ต่อมารัฐมีภารกิจหลักในการให้บริการสาธารณะ จนทำให้การดำเนินคดีแทนมีความจำเป็นและจำนวนผู้ที่เสียหายมีจำนวนมากขึ้น รัฐดูแลได้ไม่ทั่วถึง ประกอบกับกระบวนการพิจารณาในศาลมีความซับซ้อนทำให้ผู้ดำเนินคดีไม่อาจรักษาประโยชน์ของตนได้อย่างเต็มที่ ต้องมีผู้ที่มีความรู้ทางกฎหมายมารักษาประโยชน์ ในการดำเนินคดีแทน จึงเกิดองค์กรเอกชนที่มีวัตถุประสงค์ในการรักษาประโยชน์ ทางสังคมมาช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการดำเนินคดีแทนผู้บริโภค อันเป็นการเพิ่มอำนาจการฟ้องร้องให้มีมากขึ้นตามไปด้วย

หลักความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนาของคู่สัญญา (The Autonomy of the Will or Private Autonomy) นั้นเป็นหลักที่มองว่า เจตนาของบุคคลที่แสดงออกมาย่อมมีความศักดิ์สิทธิ์ และเป็นพื้นฐานของเสรีภาพตามธรรมชาติของมนุษย์ที่มีอยู่แล้ว รัฐจะต้องรับรู้และรับรองสิทธิดังกล่าวให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้และรัฐต้องไม่ทำลายสิทธิพื้นฐานดังกล่าว รัฐสามารถจำกัดสิทธิได้เฉพาะบางเรื่องเท่านั้น และเสรีภาพของบุคคลจะถูกจำกัดได้ก็ด้วยความสมัครใจของตัวเอง เจตนาของบุคคลที่แสดงออกมาภายนอกจึงจะมีความศักดิ์สิทธิ์และมีอิสระทางความคิด บุคคลจะไม่ถูกผูกพันในหนี้ใดที่เข้าไม่ตกลงยินยอมแต่แรกในการเข้าทำสัญญา

หลักเสรีภาพทางเศรษฐกิจ ตามระบบเศรษฐกิจแบบเสรี (Laissez – Faire) คือหลักที่ว่า บุคคลทุกคนต้องมีเสรีภาพ กฎเกณฑ์ในการจำกัดสิทธิต้องเป็นกรณีที่คู่สัญญามีความเท่าเทียมกัน และเป็นผู้ตกลงทำสัญญากันเองโดยเต็มใจ ซึ่งถือว่ากฎเกณฑ์ที่กำหนดกันขึ้นของคู่สัญญาเป็นกฎหมายอย่างหนึ่งที่เกิดจากเจตนาที่ใช้บังคับได้กับกรณีเฉพาะของตนเอง

ทั้งสองหลักที่กล่าวมานั้น เหมาะกับยุคสมัยที่ระบบเศรษฐกิจยังไม่ซับซ้อน การทำนิติกรรมต่าง ๆ ในทางแพ่งของเอกชน เป็นเรื่องระหว่างเอกชนด้วยกัน หากนำหลักดังกล่าวมาใช้ในปัจจุบัน อาจไม่เกิดความเหมาะสม การที่มีเสรีภาพในการทำสัญญาที่มากเกินไป โดยรัฐไม่เข้าไปควบคุมแทรกแซงทำให้คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่าย ผู้ประกอบการซึ่งมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจก็จะถือโอกาสอาศัยหลักดังกล่าวเอาเปรียบผู้บริโภคอยู่เรื่อยไป การกำหนดกรอบของการใช้สิทธิก็เพื่อรักษาความสงบสุขและแก้ไขปัญหาสังคมและจัดความไม่เป็นธรรมในด้านต่าง ๆ²⁸

²⁸ สุภัทร แสงประดับ. (2551). *ปัญหากฎหมายในการพิจารณาคดีคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม. หน้า 27.

2.2.2 แนวคิดเรื่องความรับผิดตามหลักกฎหมายละเมิด (Tort Liability)

วิวัฒนาการของแนวความคิดเกี่ยวกับความรับผิดทางละเมิด เริ่มจากความคิดว่า “การอันมิชอบด้วยกฎหมาย” (Unlawfulness) หรือ “การจงใจก่อความเสียหาย” (Intention) ซึ่งเริ่มต้นในศตวรรษที่ 13 และ “ความประมาทปราศจากความระมัดระวังก่อความเสียหาย” (Negligence) ซึ่งนักประวัติศาสตร์กฎหมายมองว่าเรื่องละเมิดนั้นมีมาก่อนกฎหมายอื่นทั้งหมดแต่เดิมกฎหมายละเมิดกับกฎหมายอาญามีได้แยกออกจากกัน แต่เมื่อต่อมาสังคมมีความคิดว่าการจะลงโทษผู้กระทำความผิด ควรเป็นหน้าที่ของรัฐ ส่วนการชดเชยค่าเสียหายเป็นเรื่องทางแพ่งที่ควรจะให้ผู้เสียหายเรียกร้องได้เป็นการส่วนตัวทำให้กฎหมายอาญาและกฎหมายในเรื่องละเมิดแยกออกจากกัน การจะบอกว่า สิ่งใดเป็นความผิดหรือไม่ รัฐจะเป็นผู้กำหนดอย่างชัดเจนว่าถ้าฝ่าฝืนจะต้องถูกลงโทษ หากไม่ได้มีการกำหนดจะลงโทษผู้นั้นไม่ได้²⁹ โดยมีหลักเกณฑ์พื้นฐานของความรับผิดทางละเมิดประกอบด้วย

- 1) การกระทำหรือการงดเว้นกระทำ (Act or Omission)
- 2) ความมิชอบ (Fault) และ
- 3) ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับความเสียหาย (Causation)

การกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ของประเทศไทย รวมถึงการกระทำที่ผิดมาตรฐานแห่งการกระทำด้วย เพราะความมิชอบ (Fault) อาจปรากฏในการกระทำที่ขัดต่อศีลธรรม (Moral Blameworthiness) การกระทำที่ขัดต่อมาตรฐานแห่งการกระทำของสังคม (Social Standards of Conduct) และอาจเป็นการกระทำซึ่งขัดต่อมาตรฐานแห่งการกระทำตามกฎหมาย (Legislative standards of Conduct) “เมื่อไม่มีกฎหมายไม่มีการลงโทษ” (Full poena sine lege) โดยในเรื่องความรับผิดทางละเมิดจะนำหลัก “เมื่อไม่มีกฎหมายย่อมไม่มีการลงโทษ”

ทฤษฎีรับภัย (Theorie du risque) เป็นทฤษฎีของฝรั่งเศสไม่มีอิทธิพลโดยตรง ในกฎหมายไทย ทฤษฎีรับภัย หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทฤษฎีรับภัยที่สร้างขึ้น Theorie du risqueree คิดขึ้นโดยนักนิติศาสตร์ชาวฝรั่งเศส โดยถือว่า เมื่อมนุษย์ได้กระทำการใด ๆ แล้วย่อมเป็นการเสี่ยงภัย คืออาจมีผลดีหรือผลร้ายก็ได้ ผู้กระทำก็ต้องรับผลแห่งการเสี่ยงภัยนั้น ทฤษฎีนี้มีส่วนดีในเรื่องการคุ้มครองช่วยเหลือผู้เสียหายซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำกว่าผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย โดยมีเหตุผลสนับสนุน 2 ประการ คือ

²⁹ สุขุม สุกนิษฐ์. (2550). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะละเมิด*. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ. หน้า 1-2.

ประการแรก เหตุผลทางกฎหมาย ว่า ผลแห่งความรับผิดชอบที่ละเมิดคือการบังคับใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายมิใช่เป็นการลงโทษ เหมือนความรับผิดชอบทางอาญา เพียงแต่เป็นผู้ก่อความเสียหายก็ถือเป็นละเมิดแล้ว

ประการสอง ความเสียหายที่เกิดขึ้นแม้จะหาผู้รับผิดชอบมิได้ก็ไม่ควรจะให้ผู้เสียหายเป็นผู้รับเคราะห์ ใครเป็นผู้ก่อผู้ต้องหาต้องเป็นผู้รับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น

ทฤษฎีความผิด (Fault theory) (ทฤษฎีความรับผิดชอบในทางละเมิดของระบบ Common Law มีพื้นฐานจากหลักการคุ้มครองสิทธิของบุคคล เมื่อมีความเสียหายต้องมีการชดเชยเยียวยา แนวคิดนี้ไม่พิจารณาถึงองค์ประกอบภายในจิตใจของผู้กระทำ คิดเพียงว่าเมื่อมีการกระทำขึ้นและมีผลเสียหายเกิดจะต้องมีผู้ชดเชย และมีพื้นฐานจากหลักการคุ้มครองเสรีภาพของผู้กระทำความผิด³⁰

มาตรา 420 บัญญัติว่า “การกระทำโดยจงใจนั้นหมายถึง การกระทำโดยรู้สำนึกถึงผลเสียหายที่จะเกิดจากการกระทำของตน ส่วนประมาทเลินเล่อ นั้นหมายถึงไม่จงใจ แต่ไม่ใช่ความระมัดระวังตามสมควรที่จะใช้ รวมถึงในลักษณะที่บุคคลผู้มีความระมัดระวังไม่ระมัดระวังด้วย”

การที่ผู้กระทำละเมิดต้องรับผิดชอบหรือไม่นั้น ความเสียหายจะเกิดขึ้นมากหรือน้อยเพียงใดไม่สำคัญ กระทำโดยไม่จงใจแต่ไม่ใช่ความระมัดระวังอันสมควรที่จะเป็นการประมาทเลินเล่อ นั้นในความรับผิดทางละเมิดระดับความระมัดระวังย่อมไม่ใช่ระดับของวิญญูชนเหมือนความรับผิดทางสัญญา การวินิจฉัยความรับผิดของผู้กระทำความเสียหายต้องเปรียบเทียบกับบุคคลที่มีความระมัดระวังตามพฤติการณ์และตามฐานะในสังคมเช่นเดียวกับผู้กระทำความเสียหาย ความระมัดระวังย่อมแตกต่างกันไปตามพฤติการณ์แห่งตัวบุคคลไม่แน่นอนคงที่เหมือนกรณีความรับผิดทางสัญญา

การกระทำโดยผิดกฎหมายนั้น ความรับผิดทางละเมิดจำต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้ชัดเจนแจ้งว่าการกระทำอันใด ถือว่าเป็นการกระทำผิดกฎหมายดังกฎหมายอาญา เพราะวัตถุประสงค์ ในทางกฎหมายนั้นแตกต่างกัน ประมวลกฎหมายอาญามุ่งที่จะคุ้มครองความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชนเพื่อความปลอดภัยของสังคมและสวัสดิภาพของประชาชน รัฐจึงจำเป็นต้องบัญญัติถึงการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและฝ่าฝืนต่อศีลธรรมอันดี ไว้อย่างชัดเจนแจ้งให้ประชาชนได้รู้ว่าการกระทำเช่นนั้น เป็นความผิดและจะต้องได้รับโทษทางอาญา แต่กฎหมายแพ่งมิได้มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษ บทบัญญัติบางอย่างกำหนดขึ้นเพื่อให้มีมาตรฐานในการปฏิบัติหน้าที่เหมือน ๆ กัน เพื่อจัดข้อขัดแย้งในการติดต่อกันระหว่างบุคคลและให้รู้ว่าตน มีหน้าที่อย่างไรบ้าง เมื่อความมุ่งหมายของกฎหมายละเมิดอยู่ที่การชดเชยค่าเสียหายไม่ได้อยู่ที่ว่า มีกฎหมายกำหนดให้

³⁰ จิตรตรา ชันเงิน. (ม.ป.ป.) เรื่อง “ละเมิด”. รายงานการศึกษากองกฎหมายและคดี สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค. หน้า 13-14.

รับผิดชอบอย่างกฎหมายอาญา หากแต่ความเสียหายต้องเป็นผลมาจากการกระทำละเมิดจึงจะเรียกให้รับผิดชอบได้ ในเรื่องนี้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี ยังคงถือว่าเรื่องใดจะเป็นละเมิดต้องมีกฎหมายกำหนดไว้เป็นเรื่อง ๆ ไปเหมือนความผิดในทางอาญา แต่ของระบบประมวลกฎหมายไม่เป็นเช่นนั้น ได้กำหนดหลักเรื่องละเมิดไว้แยกต่างหาก³¹

ความรับผิดทางละเมิดเกิดจากการล่งสิทธิผิดหน้าที่ (Breach of a Duty) ซึ่งหมายความว่าบุคคลทั่วไปย่อมมีสิทธิที่จะไม่ให้ใครทำละเมิด ถ้าใครมาทำละเมิดก็เป็นการล่งสิทธิของเขาเป็นการผิดหน้าที่ที่มีต่อเขาและหน้าที่ต้องเป็นหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดไว้ เป็นหน้าที่ที่มีต่อบุคคลอื่นโดยทั่วไป (General) และการกระทำผิดหน้าที่นี้ย่อมเรียกเรื่องเอาค่าเสียหายกันได้ ส่วนแนวคิดที่สองถือว่า ความเสียหายที่จะมีผู้รับผิดชอบชดใช้ให้มันต้องเกิดจากการกระทำของบุคคลที่จงใจหรือขาดความระวังเท่านั้น ทฤษฎีทางละเมิดนั้นเริ่มจากต้องรับผิดเมื่อมีความเสียหายตามทฤษฎีรับภัยจากนั้นไปสู่ความรับผิดเพราะมีความผิด (Fault Theory) ต่อมาจึงมีแนวคิดคุ้มครองที่มากขึ้นโดยหลักความรับผิดเมื่อขาดความเหมาะสม หรือเรียกว่าความรับผิดเคร่งครัด ที่ช่วยให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาแม้ไม่มีความผิด³²

วิธีการชดใช้ความเสียหายนั้น มีวัตถุประสงค์ให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่ฐานะเดิมเมื่อยังไม่มี การละเมิด ไม่ว่าจะความเสียหายนั้นเป็นความเสียหายในทางทรัพย์สินที่ หมายรวมถึง ความเสียหาย ซึ่งอาจคำนวณเป็นตัวเงินได้แน่นอน โดยทั่วไปจะเป็นการทำ ความเสียหายแก่ทรัพย์สิน คือ สิทธิอันประกอบด้วยทรัพย์สินของบุคคลหรือประโยชน์อันคิดเป็นตัวเงินได้ การทำลายหรือการ ทำให้เสื่อมเสียลงซึ่งทรัพย์สินเป็นวัตถุประสงค์ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ อันได้เสียไปเนื่องจากการละเมิด เช่น ค่าขาดกำไร เป็นต้น ส่วนความเสียหายในทางศีลธรรม เป็นการทำให้เสียหายต่อสิทธิซึ่งไม่เกี่ยวกับทรัพย์สินหรือประโยชน์ซึ่งไม่เป็นตัวเงินอันเรียกว่าความเสียหายที่คำนวณเป็นตัวเงินไม่ได้ และความเสียหายเกี่ยวกับร่างกาย ในกรณีที่บุคคลถูกทำร้ายถึงแก่ชีวิตหรือได้รับบาดเจ็บแก่ร่างกาย ได้รับบาดเจ็บแผลหรือติดโรคเนื่องจากการละเมิดย่อมได้รับความเสียหายทางทรัพย์สินและทางศีลธรรม กล่าวคือ ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล เสียความสามารถในการประกอบการทำงานได้รับความทุกข์ทรมานทางร่างกายและจิตใจ เนื่องจากบาดเจ็บ เป็นต้น ความเสียหายต่าง ๆ เหล่านี้ผู้ถูกล่งสิทธิหรือผู้ถูกทำละเมิดสามารถบังคับให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนได้ ค่าสินไหมทดแทน ได้แก่ การคืนทรัพย์สินอันผู้เสียหายต้องเสียไปเพราะละเมิดหรือใช้ราคาทรัพย์สินนั้น รวมถึงค่าเสียหายอันจะพึงบังคับให้ใช้เพื่อ ความเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดจากการทำละเมิดที่ได้ก่อขึ้นนั้นด้วย

³¹ สุขุม สุกนิตย์. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 29. หน้า 3.

³² สุขุม สุกนิตย์. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 29. หน้า 9.

การกำหนดค่าสินไหมทดแทนนั้น กฎหมายถือหลักการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน เป็นสำคัญกว่าความผิดของผู้กระทำ ซึ่งศาลจะวินิจฉัยการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามควร แก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิดคือ ต้องคำนึงถึงฐานะทางสังคมและการเงินของคู่กรณี มาเป็นเกณฑ์ในการใช้ดุลยพินิจด้วย อนึ่ง ในความเสียหายที่คำนวณเป็นตัวเงินไม่ได้นั้นมีแต่เพียง การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเป็นตัวเงินเท่านั้นและในการวางกฎเกณฑ์จะกำหนดเป็นการตายตัว เพื่อใช้บังคับแก่ทุกกรณีไม่ได้ จะต้องดูพฤติการณ์แต่ละกรณีไป³³

ละเมิดต่างจากสัญญาตรงที่บ่อเกิดแห่งหนึ่ง สัญญาเป็นเรื่องของนิติกรรม เพราะเป็นการตกลงกันระหว่างบุคคลที่จะทำหรือไม่กระทำการอย่างใด ๆ ก็ได้ด้วยความสมัครใจของตน ที่ไม่ต้องห้ามขัดแย้งหรือขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน หนึ่งจากสัญญานั้นเฉพาะบุคคลที่เป็น คู่สัญญาเท่านั้นที่มีสิทธิเรียกร้องได้ ส่วนละเมิดเป็นเรื่องของนิติเหตุ มิได้เกิดขึ้นจากข้อตกลง แต่เกิดจากเหตุที่กฎหมายกำหนดขึ้นให้ต้องรับผิดชอบ จึงเป็นหนึ่งที่เกิดขึ้นโดยผลของกฎหมาย เมื่อมีการ ล่วงสิทธิผิดหน้าที่ต่อบุคคลทั่วไป นอกจากนี้ยังรวมถึงเรื่องจัดการงานนอกสั่งและเรื่องลามกมิควรได้ ไปด้วย โดยสัญญามุ่งประสงค์ถึงเรื่องข้อตกลงที่อยู่ภายในสัญญา ส่วนละเมิดมุ่งถึง การเสียหาย ชดใช้ความเสียหายเป็นหลักนั่นเอง ดังนั้นตามปกติถ้าเป็นการผิดสัญญาที่จะไม่เป็นละเมิด แต่ใน บางกรณีก็อาจเป็นทั้งการผิดสัญญาและละเมิดพร้อมกันได้ กล่าวคือ การผิดสัญญาก่อให้เกิดผล เสียหายต่อสิทธิ ซึ่งกฎหมายเรียกว่า “สิทธิเด็ดขาด” เช่น สัญญาระบุว่าต้องใช้ความระมัดระวังไม่ ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิตหรือทรัพย์สินของบุคคลอื่น หากผิดสัญญาก็จะเป็นทั้งเรื่องผิดสัญญา และเรื่องละเมิดด้วย เป็นต้น³⁴

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีแพ่ง

คดีแพ่งเป็นเรื่องระหว่างเอกชนกับเอกชนระหว่างบุคคลกับบุคคล ในรูปแบบของ บุคคลธรรมดาและนิติบุคคล โดยกล่าวถึงสิทธิและหน้าที่ของบุคคล และจะเริ่มเมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาล จะนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติมาใช้บังคับ โดยแต่เดิม วิธีการในการเรียกร้องสิทธิ คือการใช้กำลังของตนเองบังคับ แต่การกระทำดังกล่าวจะทำให้สังคมเกิด ความวุ่นวาย รัฐจึงต้องออกกฎระเบียบเพื่อควบคุมและเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม โดยให้ศาลเป็นผู้ชี้ขาดตัดสินคดี วิธีพิจารณาความแพ่งนั้นเป็นกระบวนการที่รัฐจัดตั้งขึ้นเพื่อชี้ขาด

³³ อัครดิษฐ์ ชโลปถัมภ์. (2551). *มาตรการทางกฎหมายในการเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่งของกลุ่มบุคคลที่มีสิทธิ อันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 63.

³⁴ สุภัทร แสงประดับ. อ้างแล้ว เชนงรรถที่ 28. หน้า 5.

ข้อพิพาทที่เอกชนมีต่อกัน ดังนั้นภาระหน้าที่ในการแสดงให้ศาลเห็นข้อเท็จจริงต่าง ๆ จึงขึ้นอยู่กับ คู่ความทั้งสองฝ่ายที่จะต้องนำเสนอพยานหลักฐานให้ศาลเห็น โดยอยู่บนหลักการพื้นฐานแห่ง ความสุจริต และหลักการตกลงกัน ซึ่งในคดีแพ่งศาลจะเปิดโอกาสให้คู่ความสามารถตกลงกันได้ไม่ว่าคดีจะได้ดำเนินการไปในขั้นตอนใดแล้วก็ตาม ศาลจะทำหน้าที่เป็นเหมือนกรรมการผู้คอย ควบคุมกติกาต่าง ๆ ไม่ให้คู่ความแต่ละฝ่ายดำเนินการไปนอกเหนือจากที่กฎหมายกำหนด ศาลจะ ทำหน้าที่ตัดสินตามพยานหลักฐานที่คู่ความเป็นผู้นำเสนอเท่านั้น การดำเนินคดีแพ่งจึงเป็นเรื่องของ การต่อสู้กันระหว่างคู่ความอย่างแท้จริง โดยศาลจะไม่เข้าไปทำหน้าที่ ในการแสวงหาพยานหลักฐาน หรือข้อเท็จจริงต่าง ๆ บุคคลที่จะมีสิทธิในการเสนอคดีต่อศาลนั้นต้องเป็นผู้มีสิทธิตามกฎหมาย โจทก์ต้องแสดงให้ศาลเห็นว่าตนเป็นผู้มีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือได้รับความคุ้มครองตาม กฎหมาย อันเป็นหลักที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 นำมาบัญญัติไว้โดยศาล จะต้องชี้ขาดตัดสินคดีตามสิทธิและประโยชน์ที่จะได้รับตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งเป็นหลัก กฎหมายที่ถูกพัฒนาขึ้นในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยคู่ความมีสิทธิที่จะเสนอคดีต่อศาล เพื่อให้ได้รับคำพิพากษาที่เป็นประโยชน์ โดยศาลจะผูกพันและพิจารณาพิพากษาคดีไปตามที่ โจทก์ ร้องขอ เป็นไปตามหลักความประสงค์ของคู่ความ (Principle of Disposition) และอยู่ภายใต้หลัก ความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา (*res judicata*) ที่ห้ามคู่ความเดียวกันฟ้องร้องในหมุกคดีเดียวกันอีก เพื่อที่ศาลจะไม่ต้องพิจารณาในประเด็นเดิมซ้ำอีก อันเป็นหลักที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ แพ่ง มาตรา 145 โดยบ่อเกิดแห่งสิทธิเรียกร้องนั้นเกิดจากการที่มีบุคคลใดมาล่วงสิทธิหรือละเมิดต่อ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ผู้ถูกระทบซึ่งสิทธินั้นย่อมจะรักษาสิทธิของตน โดยวิธีการทางศาล ซึ่งนับเป็นวิธีหนึ่งที่กฎหมายอนุญาตให้ประชาชนในรัฐของตนสามารถใช้เพื่อระงับข้อพิพาทต่าง ๆ ที่ไม่สามารถตกลงกันเองได้ แนวความคิดด้านความต้องการที่จะเสนอสิ่งที่ตนต้องการ บุคคล จะต้องเป็นผู้แสวงหาสิ่งนั้น ๆ ด้วยตนเอง การเรียกค่าเสียหายทางแพ่งก็เช่นเดียวกัน ผู้ที่ผู้เรียก ค่าเสียหายจะต้องใช้สิทธิของตนและรักษาประโยชน์ด้วยตนเอง

ต่อมาเมื่อสังคมพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจขึ้นจึงมีอิทธิพลต่อการเรียกค่าเสียหายทำให้ มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้นและมีแนวความคิดนำรัฐสวัสดิการมาแทนที่ ประกอบกับกระบวนการ ยุติธรรมแนวใหม่ ที่มองว่าบุคคลที่ต้องเสียหายจากการกระทำของผู้มีฐานะที่เหนือกว่า รัฐจำต้อง เข้ามาช่วยเหลือโดยเข้ามาดำเนินคดีแทน ผ่านหน่วยงานรัฐหรือองค์กรต่าง ๆ ต่อมา เมื่อรัฐจึงมี ภารกิจหลักในการบริการสาธารณะแก่ประชาชนที่หลากหลายขึ้น จึงทำให้แนวความคิดด้าน การดำเนินคดีแทนมีมากขึ้นและจำนวนผู้ที่ถูกล่วงสิทธิก็มีจำนวนมากขึ้นด้วย ทำให้รัฐดูแล ประชาชนของตนได้ไม่ทั่วถึง ผู้ดำเนินคดีไม่อาจรักษาประโยชน์ของตนได้อย่างเต็มที่ ทำให้ต้องมี กฎหมายมารักษาประโยชน์ในการดำเนินคดีแทน ตลอดจนมีองค์กรเอกชนที่มีวัตถุประสงค์ในการ

รักษาประโยชน์มาช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการดำเนินคดีแทนประโยชน์ส่วนรวม คือ ประโยชน์ร่วมกันของประชาชนหรือเรียกว่าผลประโยชน์สาธารณะ โดยกฎหมายมหาชนมองว่า วัตถุประสงค์ที่กฎหมายมหาชนมุ่งคุ้มครองประโยชน์มหาชน ซึ่งการมองว่าสิ่งใดเป็นประโยชน์ส่วนรวมหรือไม่ นั้นยังมีความเห็นที่แตกต่างกันอยู่โดยประเทศในหลายประเทศ ประโยชน์ส่วนรวมเป็นเรื่องที่รัฐจะต้องรับผิดชอบในฐานะที่เป็นตัวแทนของสังคม แต่ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ไม่ได้มองว่าประโยชน์ส่วนรวมเป็นประโยชน์ที่รัฐต้องดูแล รัฐบาลมีหน้าที่ดูแลผลประโยชน์ส่วนบุคคลของพลเมือง เช่น การจัดให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัย การประกันสังคมและให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ส่วนการดำเนินคดีในแนวทางของระบบกฎหมายซีวิลลอว์มีแนวคิดในการดำเนินคดีที่มีลักษณะ “แบบครอบครัว” (Family Model) ที่ประชาชนมอบความไว้วางใจและมอบสิทธิของตนให้ตัวแทนของรัฐไปดำเนินการเพื่อประโยชน์ร่วมกัน โดยในขณะการดำเนินคดีในแนวทางของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์มีลักษณะ “แบบต่อสู้” (Battle Model)³⁵ โดยรัฐบาลเป็นปฏิปักษ์ต่อผลประโยชน์ที่แท้จริงของเอกชนทำให้ประชาชนต้องปกป้องตนเอง ตัวแทนต่าง ๆ ที่มีมาจากชุมชนโดยตรงจะสะท้อนถึงสภาพสังคมในระบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

การเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่งของประชาชนหลายคนถือว่าเป็นประโยชน์ของส่วนรวม ปัจจุบันได้ขยายออกไปมากยิ่งขึ้นทำให้ครอบคลุมปัญหาสังคมในปัจจุบันได้ เอกชนนับวันจะมีบทบาทมากขึ้นในการใช้สิทธิฟ้องคดีและมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวม หลักการที่มีมาแต่เดิมที่ให้รัฐผูกขาดในการดำเนินคดีจึงลดน้อยถอยลง³⁶

2.4 แนวคิดในการแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง

คำนิยามของคำว่า “กฎหมายแพ่ง” นั้นหมายถึง กฎหมายเอกชนที่วางระเบียบความเกี่ยวพันระหว่างบุคคล เกี่ยวกับสถานภาพ สิทธิ และหน้าที่ของบุคคลตามกฎหมายตั้งแต่เกิดไปจนถึงตาย ดังเช่น กฎหมายที่บัญญัติไว้ในบรรพ 1 เรื่องหลักทั่วไป ในบรรพ 2 เรื่องหนี้ และกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินในบรรพ 4 กฎหมายครอบครัวในบรรพ 5 และมรดกในบรรพ 6 ส่วน “กฎหมายพาณิชย์” หมายถึง กฎหมายเอกชนที่เกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่และความสัมพันธ์ของบุคคลในส่วนที่เกี่ยวกับการค้าหรือธุรกิจ เช่น ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้เช่าทรัพย์สิน เช่าซื้อ จ้างแรงงาน จ้างทำของ รับขน ค่าประกัน จำนอง จำนำ ตัวเงิน หุ้นส่วนและบริษัท เป็นต้น ซึ่งจะอยู่ในเรื่องเอกเทศสัญญา ในบรรพ 3 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

³⁵ สุภัทร แสงประดับ. อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 28. หน้า 16.

³⁶ สุภัทร แสงประดับ. อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 28. หน้า 15-18.

ประเทศไทยมิได้มีการแบ่งแยกระหว่างกฎหมายพาณิชย์และกฎหมายแพ่งออกจากกัน ครอบคลุมไว้ในประมวลกฎหมายฉบับเดียวกัน คือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แม้บทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นจะประกอบไปด้วยกฎหมายพาณิชย์จำนวนมาก แต่เมื่อไม่มีการแยกกฎหมายดังกล่าวออกจากกันอย่างชัดเจนทำให้ไม่สามารถพัฒนาแนวคิดทางพาณิชย์ขึ้นได้และหลายครั้งต้องนำปรัชญาหรือแนวคิดในทางแพ่งมาใช้บังคับกับนิติสัมพันธ์ในทางพาณิชย์ ก่อให้เกิดผลกระทบ คือ กระบวนการในการระงับข้อพิพาทในทางพาณิชย์ ไม่ได้ถูกพัฒนาให้ดำเนินการด้วยความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ผลกระทบต่อมาคือการปรับปรุงเนื้อหาในกฎหมายพาณิชย์ให้สอดคล้องกับประเพณีหรือวิธีปฏิบัติในทางการค้าทางพาณิชย์นั้นทำได้ยาก ทำให้ประเทศไม่สามารถแข่งขันในทางการค้ากับประเทศต่าง ๆ ได้ เนื่องจากประเทศต่าง ๆ อาจไม่เชื่อมั่นในระบบการพิจารณาคดีสินของศาลไทย

การจะแยกระบบกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ออกจากกันได้นั้นต้องกระทำในสองส่วน คือ กฎหมายวิธีสบัญญัติ และกฎหมายสารบัญญัติ ซึ่งแนวคิดแรกคือการให้มีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความเพื่อบังคับใช้กับคดีพาณิชย์เป็นการเฉพาะ โดยมีความพยายามในการผลักดันให้เกิดศาลชำนาญพิเศษขึ้นในประเทศไทย เช่น คดีการค้าระหว่างประเทศได้มีการตั้งแผนกคดีพาณิชย์ขึ้นในศาลฎีกาแล้ว แต่ก็ยังมีนักวิชาการบางส่วนเห็นว่า การจัดตั้งศาลพาณิชย์ขึ้นเป็นการเฉพาะแยกออกจากศาลอื่น โดยให้มีเขตอำนาจครอบคลุมทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ โดยให้อินคิการการค้าระหว่างประเทศจากศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ที่มีอยู่ในปัจจุบัน มาอยู่ในศาลพาณิชย์แทน และยกฐานะจากเป็นเพียงแผนกคดีพาณิชย์ในศาลฎีกาให้กลายเป็นศาลชำนาญพิเศษ แนวคิดต่อมามีนักวิชาการบางส่วนเสนอว่าไม่จำเป็นต้องมีการจัดตั้งศาลพาณิชย์ให้สิ้นเปลืองงบประมาณประเทศแต่ใช้วิธีการพัฒนาให้ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ที่มีอยู่เดิมให้เป็นศาลทรัพย์สินทางปัญญาและพาณิชย์ โดยในการพิจารณาว่าคดีใดเป็นคดีในเขตอำนาจศาลทรัพย์สินทางปัญญาและพาณิชย์หรือไม่นั้น ใช้หลักเกณฑ์ 2 ประการ คือ ประการแรก ให้ดูจากประเภทของธุรกรรมที่ทำ ประการที่สอง ให้ดูจากประเภทของคู่สัญญาว่าเป็นบุคคลที่ประกอบการในทางพาณิชย์หรือไม่ ในส่วนการปรับปรุงกฎหมายสารบัญญัตินั้น มีแนวคิดว่าการนำเอากฎหมายแพ่งมาเป็นพื้นฐานในการดำเนินการทางพาณิชย์นั้น เป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนโดยผู้ใช้กฎหมายภายในประเทศจำนวนไม่น้อยที่คุ้นชินกับการใช้ระบบกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ควบคู่กัน จนทำให้นำเอาหลักการทางแพ่งไปใช้กับคดีพาณิชย์ จึงสมควรมีการแยกคดีทั้งสองประเภท

ออกจากกันให้ชัดเจนโดยการรวบรวมกฎหมายต่าง ๆ ที่กระจัดกระจายทั้งในประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์และพระราชบัญญัติต่าง ๆ เข้าไว้ในกฎหมายพาณิชย์³⁷

2.5 วิวัฒนาการของหลักกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค

ความเป็นมาของความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย (Product Liability) ตามจริงความเป็นมาและจุดเริ่มต้นมาจากหลักในการมุ่งคุ้มครองผู้บริโภคให้ได้รับความเป็นธรรมจากการใช้สินค้าหรือบริการสินค้านั้น ๆ โดยสมัยก่อนที่มีระบบการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าในปริมาณไม่มาก จนเมื่อมีการปฏิวัติอุตสาหกรรมขึ้น จนเริ่มเข้าสู่ระบบการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม เกิดโรงงานอุตสาหกรรม และเครื่องจักรต่าง ๆ ขึ้น ทำให้สามารถผลิตสินค้าเพิ่มจำนวนได้มากขึ้น ทำให้เกิดคำว่า “ผู้ประกอบการ” ซึ่งหมายถึงเจ้าของธุรกิจ มีการแข่งขันทางการค้า เริ่มมีระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมเกิดขึ้น หรือระบบการค้าเสรี (Laissez Faire) อัดัม สมิท (Adam Smith) นักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษได้เสนอการแข่งขันในหนังสือ The Wealth of Nations ซึ่งมีแนวคิดเรื่องปรัชญาปัจเจกชนนิยม และกระตุ้นให้เปลี่ยนจากระบบกษัตริย์ในสมัยนั้นมาเป็นระบอบประชาธิปไตย³⁸

ต่อมาช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึง 20 แนวคิดเรื่องเสรีภาพในการทำสัญญาของบุคคล (Freedom of Contract) บนพื้นฐานของความเสมอภาค และบังคับให้ปฏิบัติตามสัญญาที่ทำกันเสมอ (Sanctity of Contract) ซึ่งทุกคนมีหน้าที่ต้องปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง ตามหลักที่ว่า ผู้ซื้อต้องเป็นผู้ระวัง (*caveat emptor*) มาจากหลักกฎหมายโรมัน ซึ่งผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบ ในกรณีที่ผู้ซื้อได้พบความชำรุดบกพร่อง หรือควรรู้หากใช้ความระมัดระวังตามสมควร ต่อมาระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมเริ่มเกิดปัญหาขึ้น ผู้ประกอบการธุรกิจขนาดเล็กถูกผู้ประกอบการธุรกิจขนาดใหญ่กลืนกิน ทำให้ต้องปิดกิจการไปเป็นจำนวนมาก เนื่องจากไม่สามารถแข่งขันทางธุรกิจได้ จึงเริ่มเข้ามาควบคุมไม่ให้เกิดการผูกขาดทางการค้า (Monopoly) หรือตั้งราคาของเอาเปรียบผู้ซื้อ จึงเกิดแนวคิดที่เรียกว่า รัฐสวัสดิการ (Social Welfare) ทำให้เกิดแนวคิดระบบเศรษฐกิจเสรี แบบใหม่ขึ้น (Modern Capitalism) ซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจไม่ได้ดำเนินการล่าพั่ง แต่ได้ร่วมกันจนเกิดเป็นหุ้นส่วน และบริษัทต่าง ๆ มากมายทั้งเป็นผลให้เกิดเทคโนโลยี วิทยาการใหม่ ๆ เกิดขึ้น เริ่มมีการใช้วัสดุทางวิทยาศาสตร์ที่สังเคราะห์มาใช้แทนวัสดุทางธรรมชาติ กรรมวิธีการผลิตมีความซับซ้อน และมีกรรมวิธีหลายอย่างที่เป็นความลับ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาว่าผู้บริโภคไม่สามารถเข้าถึงความรู้ ในกระบวนการผลิต ความ

³⁷ ไพทิต เอกจริยกร. (ม.ป.ป.). การแยกคดีพาณิชย์ออกจากคดีแพ่ง. *ตุลพท*, 3 (54), หน้า 84-89.

³⁸ นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธ์. อ่างแล้ว เชนงอรรถที่ 1. หน้า 4.

ปลอดภัยในการผลิตสินค้าจึงจำเป็นที่รัฐจะต้องเข้ามาดูแลควบคุม ต่อมาเมื่อมีการซื้อขายสินค้าผ่านพ่อค้าคนกลาง ทำให้เกิดธุรกิจใหม่ขึ้นที่เรียกว่า ธุรกิจการให้บริการต่าง ๆ ซึ่งผู้ประกอบการต้องใช้ความรู้เฉพาะทางในด้านต่าง ๆ เพื่อให้บริการแก่ผู้บริโภค ซึ่งผู้บริโภค ไม่อาจทราบถึงความชำรุดบกพร่องในสินค้า หรือการให้บริการของผู้ประกอบธุรกิจ ถูกต้องตามหลักการหรือไม่ ทำให้ผู้บริโภคอยู่ในฐานะเสียเปรียบในการทำสัญญา การซื้อสินค้า หรือการให้บริการต่าง ๆ ทำให้หลักที่ว่าผู้ซื้อต้องระวัง (*caveat emptor*) ไม่สามารถใช้ได้ต่อไป เพราะความจริงฐานความรู้ของผู้ประกอบการและผู้บริโภคมีไม่เท่ากัน โดยผู้บริโภคก็ไม่อาจทราบถึงส่วนผสมหรือวิธีการผลิตของผู้ประกอบการได้ ทั้งผู้ประกอบการก็กระจายสินค้าของตนไปยังที่ต่าง ๆ ทั่วโลก ทำให้ผู้ซื้อและผู้ขายไม่ได้มีนิติสัมพันธ์กันโดยตรง การใช้หลักว่าผู้ซื้อกับผู้ขายต้องมี นิติสัมพันธ์กันในเรื่องของการเป็นคู่สัญญา จึงจะมีสิทธิเรียกร้องให้อีกฝ่ายรับผิดชอบจึงไม่สามารถทำได้ ทำให้เกิดกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคเกิดขึ้น³⁹ การแทรกแซงของรัฐเพื่อประโยชน์ของผู้บริโภคนั้นเกิดขึ้นในรูปแบบมาตรการการรับประกัน (Warranties) และการกำหนดข้อยกเว้นบางเรื่องไว้ในกฎหมายสัญญา ซึ่งกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำหากไม่ปฏิบัติตามก็ต้องรับผิดชอบ เช่น การรับประกันสินค้า สิทธิการบอกเลิกสัญญา หลักความรับผิดโดยเคร่งครัด จึงเปลี่ยนจากหลักผู้ซื้อต้องระวังมาเป็นหลักผู้ขายต้องระวัง (*caveat venditor* หรือ let the seller beware) แทน⁴⁰

2.5.1 วิวัฒนาการของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในสหภาพยุโรป

ทวีปยุโรปจะแบ่งระบบกฎหมายของแต่ละประเทศออกเป็นระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) และระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) โดยระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) คำพิพากษาของศาลเป็นบ่อเกิดของความยุติธรรมทำให้การพัฒนากฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ได้สร้างหลักความรับผิดของผู้ผลิตสินค้า หรือผลิตภัณฑ์ที่มีความชำรุดบกพร่อง และทำอันตรายแก่ผู้บริโภค โดยผู้บริโภคไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ประกอบการ หลักการดังกล่าวได้พัฒนาต่อเนื่องจนกลายเป็นกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดในตัวผลิตภัณฑ์ จึงเห็นได้ว่าศาลเป็นองค์กร ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างและพัฒนากฎหมายในด้านต่าง ๆ มาอย่างยาวนาน โดยมีการปรับข้อเท็จจริงในแต่ละคดีนั้น เพื่อให้ผู้บริโภคง่ายต่อการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม⁴¹ ในส่วนของกฎหมายลายลักษณ์อักษรนั้น มีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยโรมันที่มีการบัญญัติกฎหมายต่าง ๆ ลงไว้เป็นลายลักษณ์

³⁹ นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธ์. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 1. หน้า 4-5.

⁴⁰ นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธ์. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 1. หน้า 6.

⁴¹ สุภัทร แสงประดับ. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 28. หน้า 16.

อักษรบนแผ่นทองแดงรวม 12 แผ่น และตั้งไว้ในที่สาธารณะบริเวณใจกลางเมืองในสมัยนั้น เพื่อให้ประชาชนทุกคนได้รับทราบกฎหมายดังกล่าวที่เรียกว่า กฎหมายสิบสองโต๊ะ (Law of Twelve Tables) ซึ่งถือเป็นครั้งแรกของโลกที่มีการรวบรวมกฎหมายเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ต่อมาได้มีการจัดหมวดหมู่ของกฎหมายนั้น เพื่อให้ง่ายแก่การนำไปใช้จนเกิดเป็นประมวลกฎหมายแพ่งหลายไปในหลายประเทศในทวีปยุโรป โดยมีแนวคิดที่เรียกว่า จิตวิญญาณประชาชาติ (Volksgeist) ในแต่ละประเทศที่สร้างกฎหมายมีความแตกต่างกัน ทำให้กฎหมายลายลักษณ์อักษรของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันในตัวบทบัญญัติของกฎหมาย โดยถือว่ากฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ใช้ในแต่ละประเทศสามารถนำไปปรับกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายนั้น ๆ ได้ทุกกรณี คำพิพากษาของศาลไม่ได้เป็นบ่อเกิดของกฎหมายดังเช่นระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ เป็นเพียงการปรับข้อเท็จจริงเข้ากับข้อกฎหมายเท่านั้น การจะกำหนดหลักเกณฑ์ใด ๆ ขึ้นจะต้องมีการร่างเป็นกฎหมายเท่านั้น จึงจะมีผลใช้บังคับได้ ด้วยเหตุดังกล่าวการบัญญัติกฎหมายลายลักษณ์อักษรต้องมีความยืดหยุ่น การพัฒนาการของระบบกฎหมายนี้จึงเป็นไปแบบค่อยเป็นค่อยไป พัฒนาการทางด้านกฎหมายจะช้ากว่าในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ในขณะที่เดียวกันการใช้และติดตามกฎหมายของแต่ละประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรก็มีความแตกต่างกันไป วิวัฒนาการของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรของแต่ละประเทศจึงมีความแตกต่างกันออกไปด้วย⁴² โดยในบทนี้จะหยิบยกบางประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) และกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) ขึ้นกล่าวอย่างละประเทศ คือ

1) กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในสหราชอาณาจักร ซึ่งใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) โดยอังกฤษนั้นถือเป็นประเทศแรก ๆ ที่มีแนวคิดในเรื่องเสรีภาพในการทำสัญญา (Freedom of Contract) กล่าวคือเมื่อมีการทำสัญญาขึ้นคู่สัญญาก็ต้องปฏิบัติตามข้อสัญญาที่ตกลงกันนั้นอย่างเคร่งครัด ในกรณีการซื้อขายสินค้า ถ้าสินค้ามีข้อบกพร่องอย่างไร ก็เป็นภาระของผู้ซื้อที่จะต้องรับผิดชอบต่อความเสี่ยงนั้นไว้ด้วยตนเอง เนื่องจากศาลมองว่าผู้ซื้อเป็นผู้สมัครใจในการเลือกซื้อสินค้าขึ้นนั้นด้วยตนเอง จึงต้องเป็นผู้ระมัดระวัง ตรวจสอบ สินค้าต่าง ๆ จากผู้ขายก่อนทำการรับมอบสินค้าเสมอตามหลัก “ผู้ซื้อต้องระวัง” (*caveat emptor*) จนเป็นหลักสำคัญในขณะนั้น ซึ่งสหราชอาณาจักรเป็นประเทศที่เจริญก้าวหน้าทางด้านอุตสาหกรรมการผลิตสินค้าต่าง ๆ ออกไปขายให้แก่ประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกมากที่สุดในกลุ่มประเทศในทวีปยุโรป เมื่อมีการค้าขายสินค้ากันเป็นจำนวนมากทำให้ศาลของอังกฤษได้ตัดสินคดีเกี่ยวกับผู้บริโภคจำนวนมาก และเป็นประเทศแรก ๆ ในแถบยุโรปที่ตระหนักในความสำคัญของการคุ้มครองผู้บริโภค ตัวอย่างคดี

⁴² นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 1. หน้า 21-22.

Chondelor V. Lopus จำเลยโฆษณาขายอัญมณีของตนว่ามีคุณสมบัติในการรักษาโรคต่าง ๆ ทำให้โจทก์ซื้อไปในราคาสูง แต่อัญมณีไม่มีคุณสมบัติในการรักษาโรคภัยได้ จึงนำคดีมาฟ้องขอให้ใช้คืนราคาทรัพย์สิน ศาลชั้นต้นตัดสินยกฟ้อง ด้วยเหตุว่า ไม่มีหลักฐานแสดงว่าได้มีการซื้อขายทั้งผู้ซื้อ ก็ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าซื้อ โดยหลงเชื่อคำโฆษณาของผู้ขายจึงถือว่าผู้ซื้อเต็มใจซื้ออัญมณีนั้นเอง ไม่อาจเรียกให้ใช้คืนราคาทรัพย์สินได้ ผู้ซื้อได้อุทธรณ์คำพิพากษาดังกล่าว Sir John Popham ซึ่งเป็น Chief Justice of the Court of King's Bench เห็นว่า ลักษณะการกระทำของผู้ขายสินค้า จะก่อปัญหาขึ้นในอนาคตได้ โดยมองว่าเป็นการ โฆษณาเกินจริงเข้าข่ายลักษณะกลล่อนจหล จึงพิพากษากลับให้เพิกถอนสัญญาซื้อขายและให้คืนเงินแก่ผู้ซื้อ นำมาซึ่งการพัฒนาหลักการว่า “ผู้ขายต้องระวัง” กล่าวคือก่อนนำสินค้าออกจำหน่ายต้องมีการรับประกันสินค้าของตนว่าไม่เป็นอันตราย หรือชำรุดบกพร่อง ต่อมารัฐสภาของอังกฤษได้นำมาบัญญัติไว้ในกฎหมายซื้อขาย (Sale of Goods Act 1893) กฎหมายดังกล่าวนี้พัฒนาหลักที่ว่า แม้ผู้ประกอบการมิได้ทำสัญญา ซื้อขายกับผู้บริโภคโดยตรง แต่หากเกิดความเสียหายจากการใช้สินค้านั้น ย่อมต้องรับผิดชอบ ในความเสียหายนั้นด้วย โดยแนวคิดที่ว่าไม่จำเป็นต้องมีนิติสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการกับผู้ขาย หรือผู้ซื้อโดยตรง แม้ไม่มีนิติสัมพันธ์ใด ๆ ก็สามารถฟ้องเพื่อเรียกร้องในผลิตภัณฑ์ที่เป็นอันตรายได้⁴³

2) สหพันธสาธารณรัฐเยอรมนีนำหลักการคุ้มครองผู้บริโภคทางด้านโฆษณามาใช้ โดยนำต้นแบบมาจากสหรัฐอเมริกา แต่ไม่ประสบความสำเร็จในการใช้เท่าที่ควร เนื่องจากระบบกฎหมายของสองประเทศมีความแตกต่างกัน แต่สหพันธสาธารณรัฐเยอรมนียังคงยอมรับหลักการในการให้รัฐเข้ามาแทรกแซงการประกอบธุรกิจของผู้ประกอบการได้ โดยมีการตรากฎหมายป้องกันการแข่งขันไม่เป็นธรรมทางการค้าที่เรียกว่า Law Against Unfair Competition 1906 หรือภาษาเยอรมันเรียกว่า Gesetz Gegen Den Unlauteren Wettbewerb เรียกโดยย่อว่า UWG ขึ้น

ต่อมาในปี ค.ศ. 1990 สหพันธสาธารณรัฐเยอรมนีได้ออกกฎหมายอีกฉบับขึ้นเรียกว่า Law on Product Liability 1990 ภาษาเยอรมันคือ Produkthaftungsgesetz, ProdHaftG กฎหมายฉบับนี้ไม่มีผลเป็นการยกเลิก UWG แต่อย่างใด แต่เป็นทางเลือกให้ผู้บริโภคสามารถเลือกใช้กฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งหรือทั้งสองฉบับ เพื่อใช้ค่าเสียหายในตัวผลิตภัณฑ์ได้ 2 ทาง คือ 1. ให้รับผิดชอบตามกฎหมายลักษณะสัญญา และ 2. กฎหมายลักษณะละเมิด ในการฟ้องร้องตามสัญญาอาศัยหลักในเรื่องการรับประกันสินค้าของผู้ขาย ถ้าผู้ขายมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องรับประกันต่อผู้ซื้อว่าสินค้าของตนมีคุณภาพ ไม่ชำรุดบกพร่อง และตรงกับที่ตนแจ้งไว้ และปลอดภัยไม่เป็นอันตรายต่อผู้ซื้อ ถ้าหากไม่ตรงตามที่ผู้ขายแจ้ง ผู้ซื้อจะมีสิทธิขอยกเลิกสัญญา หรือขอให้ผู้ขายลดราคา

⁴³ สุภัทร แสงประดับ. อังแล้ว เจริญรอดที่ 28. หน้า 18-20.

สินค้าดังกล่าวได้ โดยหลักตามสัญญาไม่จำเป็นต้องพิจารณาว่าเกิดจากความจงใจหรือประมาท เลินเล่อหรือไม่ ตามหลักความรับผิดชอบเด็ดขาด Strict Liability ต่อมาหากผู้เสียหายใช้สิทธิฟ้องร้อง ตามหลักกฎหมายละเมิด ศาลของสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนีได้วางหลักว่า บุคคลใดที่ทำให้เกิด สถานการณ์อันก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้อื่นนั้น มีหน้าที่ต้องจัดการตามความจำเป็นเพื่อป้องกันไม่ให้ บุคคลอื่นได้รับอันตรายเช่นว่านั้น และมีหน้าที่ที่จะต้องไม่งดเว้นการกระทำเพื่อป้องกันผลดังกล่าว ด้วยนั้น หลักที่นำมาใช้กับกรณีของผู้ประกอบการนำสินค้าที่ชำรุดบกพร่องของตนเข้าสู่ตลาดและ ขายให้ผู้บริโภคด้วย โดยก่อนหน้าที่จะมีกฎหมาย Law on Product Liability 1990 นั้น การฟ้องให้ รับผิดชอบตามสัญญานั้น จะต้องเป็นกรณีมีนิติสัมพันธ์กันโดยตรงเท่านั้น หากไม่ใช่คู่สัญญากับผู้ผลิต หรือผู้ขายแล้ว ต้องไปใช้หลักกฎหมายโดยทั่วไปในการฟ้องให้รับผิด ส่วนในเรื่องละเมิดนั้น แต่เดิมศาลสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนีวางหลักว่า ผู้ขายไม่ต้องรับผิดในความเสียหายที่เป็นผล สืบเนื่องมาจากการใช้สินค้านั้น แต่เมื่อมีการออกกฎหมายฉบับดังกล่าวในปี ค.ศ. 1990 ศาลสหพันธ สาธารณรัฐเยอรมนีก็ได้มีแนวคิดเรื่องหลักการคุ้มครองผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปตามที่ได้กล่าวมา ข้างต้น จากนั้นได้มีการจัดตั้งกระทรวงแห่งรัฐขึ้นเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคมากขึ้นนั้น⁴⁴

3) ต่อมาเกิดการจัดตั้งสหภาพยุโรปขึ้นโดยสหภาพยุโรปกำเนิดขึ้นจากประชาคมถ่านหิน และเหล็กกล้าแห่งยุโรป (ECSC) และประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (EEC) ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2494 และ พ.ศ. 2501 ตามลำดับ ประกอบด้วยรัฐจำนวน 28 รัฐมาร่วมตัวกันและมีสภาแห่งสหภาพยุโรป ขึ้น (Council of Europe) ซึ่งเห็นว่าสิทธิของผู้บริโภคนั้นต้องมีการพัฒนากฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค ควบคู่ไปกับการพัฒนาเทคโนโลยี จึงได้แต่งตั้งคณะทำงานโดยประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (EEC) เพื่อจัดทำ Council Directive of 25 July 1985 on the Approximation of the Law, Regulation and Administrative Provisions of the Member State Concerning Liability for Defective Products (85/374/EEC) หรือที่เรียกว่า Products Liability Directive เป็นผลจากการที่ประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรป ต้องการอนุวัติการใช้กฎหมายภายในประเทศให้มีความเป็นเอกภาพเดียวกันเพื่อสร้างมาตรฐาน ให้แก่ผู้บริโภคเกิดความมั่นใจและเป็นการเพิ่มเสถียรภาพทางการค้าภายในประเทศของตน เพื่อสร้างกฎเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐานขั้นต่ำให้ผู้ผลิตสินค้าต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น จากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย โดยนำหลักความรับผิดโดยเคร่งครัดมาใช้ไว้ใน Products Liability Directive ด้วยแต่จะใช้เฉพาะกรณีสินค้าเท่านั้น ไม่รวมถึงการบริการที่ไม่ปลอดภัยด้วย ประเทศสมาชิกของ

⁴⁴ สุภัทร แสงประดับ. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 28. หน้า 22-25.

สหภาพยุโรปต้องจัดทำกฎหมายภายในประเทศของตนให้มีความสอดคล้องกับ Directive ตามพันธกรณีที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้าแล้ว⁴⁵

2.5.2 วิวัฒนาการของหลักกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในกลุ่มประเทศอาเซียน

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) มีประเทศสมาชิกทั้งหมด 10 ประเทศคือ ประเทศไทย สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ สหพันธรัฐมาเลเซีย สาธารณรัฐอินโดนีเซีย สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ สาธารณรัฐสิงคโปร์ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ราชอาณาจักรกัมพูชา และเนการาบรูไนดารุสซาลาม โดยมีเป้าหมายให้ AEC มีคุณลักษณะ 5 ประการ เกิดขึ้นภายใน ค.ศ. 2025 คือ

- 1) มีการรวมตัวและเชื่อมโยงกันในระดับสูง
- 2) มีความสามารถในการแข่งขันทางการค้า ด้านนวัตกรรม
- 3) ส่งเสริมการเชื่อมโยงกันในทางเศรษฐกิจ และการรวมตัวกัน
- 4) เพิ่มความสามารถในการปรับตัวให้ครอบคลุมทุกภาคส่วนและมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง
- 5) ทำให้ AEC เป็นหนึ่งในกองจักรสำคัญของประชาคมโลก

คุณลักษณะ 5 ประการดังกล่าวทำให้ AEC เกิดการบูรณาการอย่างรวดเร็ว มีการเปิดเสรีทางการค้า การลงทุน และการเคลื่อนย้ายของตลาดแรงงาน โดยเป้าหมายของการรวมตัวใน 10 ประเทศเพื่อจัดตั้งเป็น AEC คือความพยายามในการทำให้ประเทศสมาชิกมีระบบตลาดเดียวกัน ใช้ฐานการผลิตร่วมกัน และเปิดการค้าเสรี รวมถึงการแลกเปลี่ยนเทคโนโลยี และวิทยาศาสตร์ซึ่งกันและกัน จากการพัฒนาดังกล่าวทำให้ประเทศสมาชิกต้องตระหนักในการคุ้มครองผู้บริโภค เพื่อให้ผู้บริโภคมั่นใจว่าได้รับความคุ้มครองที่เพียงพอ และมีความปลอดภัยในการบริโภคสินค้าต่าง ๆ และเมื่อเกิดความเสียหายจากการบริโภคสินค้าจะได้รับการเยียวยาที่เป็นธรรมและเหมาะสม อาเซียน โดยกำหนดกรอบของการคุ้มครองขึ้นเพื่อให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม โดยรวมนั้นปรับปรุงกฎหมายของประเทศต่าง ๆ ให้เกิดความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น โดยกำหนดกรอบใน The ASEAN Strategic Action Plan for Consumer Protection (ASAPCP) 2016-2025 ว่าประเทศสมาชิกอาเซียนควรมีการพัฒนากฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคภายในประเทศของตนให้ครอบคลุมในเรื่องความรับผิดชอบในผลิตภัณฑ์ โดยมีการวางต้นแบบที่เรียกว่า ASEAN Product Liability Law Guidelines

⁴⁵ จูตารีย์ ทัศนาวินวัฒน์. (2559). *ความรับผิดชอบต่อความเสียหายอันเกิดแก่ทรัพย์สินตามกฎหมายความรับผิดชอบอันเกิดจากสินค้าไม่ปลอดภัย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 71-72.

สาเหตุคือกลุ่มประเทศอาเซียน 10 ประเทศนั้น มิได้ใช้ระบบกฎหมายภายในประเทศของตนแบบเดียวกัน แต่มีระบบกฎหมายที่ต่างกัน เช่น สหพันธรัฐมาเลเซีย สาธารณรัฐสิงคโปร์ เนอการาบรูไนดารุสซาลาม และสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ประเทศไทย สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ราชอาณาจักรกัมพูชา และสาธารณรัฐอินโดนีเซียใช้ระบบกฎหมายแบบลายลักษณ์อักษร (Civil Law) ส่วนสาธารณรัฐฟิลิปปินส์นั้น เป็นการรวมกันของกฎหมายเองโกลอเมริกัน กฎหมายโรมัน กฎหมายสเปน และขนบธรรมเนียมประเพณีของคนพื้นเมือง เข้าด้วยกันจนเรียกได้ว่าเป็นระบบผสมระหว่าง คอมมอนลอว์ และซีวิลลอว์ ประเทศสุดท้าย คือ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ใช้กฎหมายพื้นฐานจากขนบธรรมเนียมของสาธารณรัฐฝรั่งเศส และแนวทางปฏิบัติแบบสังคมนิยมภายในประเทศของตน จนมีลักษณะเฉพาะ

มาตรฐานของการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค โลกของประเทศสมาชิกอาเซียนไม่เท่ากัน บางประเทศมีการบัญญัติกฎหมายเฉพาะเรื่องความรับผิดชอบในผลิตภัณฑ์ ขณะที่บางประเทศไม่มีหลักในเรื่องสัญญา และละเมิดมาใช้บังคับหรือใช้กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคเป็นหลักในการเยียวยาความเสียหายให้กับผู้บริโภค โดยกลุ่มประเทศที่มีกฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับความรับผิดชอบในผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ประเทศไทย สาธารณรัฐสิงคโปร์ สหพันธรัฐมาเลเซีย และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ส่วนกลุ่มที่ไม่มีกฎหมายเฉพาะ ได้แก่ ราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สาธารณรัฐอินโดนีเซีย สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ และเนอการาบรูไนดารุสซาลาม ซึ่งในประเทศไทย มีพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ในกฎหมายฉบับดังกล่าวมีการนำหลักความรับผิดโดยเคร่งครัดมาใช้ ทำให้ผู้เสียหายไม่ต้องพิสูจน์ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ประกอบการ และมีการกำหนดในส่วนค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้ด้วย โดยสามารถใช้สิทธิฟ้องคดีผู้บริโภคได้ ทำให้ภาระในการพิสูจน์ของผู้บริโภคลดลง ส่วนในสาธารณรัฐสิงคโปร์ มีการบัญญัติกฎหมายเฉพาะขึ้นในปี พ.ศ. 2555 โดยระบุเพิ่มเติมในกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค Consumer Protection (Fair Trading) (Amendment) Act 2012 โดยกำหนดข้อสันนิษฐานว่า สินค้ามีความชำรุดบกพร่องตั้งแต่เวลาขาย หากผู้ซื้อพบความชำรุดบกพร่องภายในระยะเวลา 6 เดือนนับแต่ซื้อสินค้านั้น ภาระการพิสูจน์ตกแก่ผู้ขายสินค้า และสาธารณรัฐสิงคโปร์ มีกฎหมาย Consumer Protection (Consumer Goods Safety Requirements) Regulations 2011 ซึ่งนำมาจากต้นแบบของมาตรฐานระหว่างประเทศต่าง ๆ ภายในสหพันธรัฐมาเลเซีย มีการนำหลักเรื่องความรับผิดโดยเคร่งครัดไว้ในกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค

นอกจากนี้มีการจัดตั้งศาลผู้บริโภคขึ้น โดยเฉพาะอีกด้วย ทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้บริโภคฟ้องคดีโดยใช้หลักกฎหมายละเมิด, กฎหมายว่าด้วยสัญญาได้ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามมีกฎหมาย Law on Products and Goods Quality กำหนดคุณภาพสินค้าและความรับผิดชอบ โดยแยกประเภทไว้อย่างชัดเจน ต่อมาคือกลุ่มประเทศที่ไม่มีการบัญญัติกฎหมายเฉพาะในเรื่องความรับผิดชอบในผลิตภัณฑ์ไว้ คือ ราชอาณาจักรกัมพูชาใช้กฎหมายสัญญาซื้อขาย ในเรื่องหน้าที่ของผู้ขาย และเรื่องละเมิดมาใช้ แต่มีกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมคุณภาพของสินค้าภายในประเทศ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ใช้กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค (Law on Consumer Protection) ในการอำนวยความสะดวก สาธารณรัฐอินโดนีเซียใช้กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค (Law of The Republic of Indonesia Number 8 year 1999 Concerning Consumer Protection) ในกฎหมายนี้มีทั้งความรับผิดชอบทางแพ่ง และมีโทษทางอาญาคอยควบคุมคุณภาพสินค้า รวมถึงมีการนำการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ด้วย รวมถึงมีการจัดตั้งองค์กรต่าง ๆ ขึ้นเพื่อฟ้องคดีแทนผู้บริโภค นับว่าสาธารณรัฐอินโดนีเซียแม้ไม่มีกฎหมายเฉพาะในเรื่องความรับผิดชอบในตัวผลิตภัณฑ์แต่กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค รวมถึงรัฐบาลให้ความสำคัญกับการคุ้มครองผู้บริโภคจึงนับได้ว่าเป็นประเทศ ที่ก้าวหน้าในการคุ้มครองผู้บริโภคประเทศหนึ่งในกลุ่มประเทศอาเซียน ต่อมาคือสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ที่ใช้กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคมาเยียวยาผู้บริโภค โดยกำหนดหลักความรับผิดชอบโดยเคร่งครัดมาใช้กับสินค้าที่ชำรุดบกพร่องด้วย นอกจากนี้มีทางเลือกให้ผู้บริโภคใช้สิทธิตามกฎหมายละเมิดได้อีกทางหนึ่ง สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ใช้กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค กฎหมายสัญญา กฎหมายละเมิดและคำพิพากษาของศาลในการเยียวยาผู้บริโภค เนื่องจากใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ประเทศสุดท้ายคือ เนการาบรูไนดารุสซาลาม ซึ่งใช้กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคเป็นหลักในการเยียวยา

แนวทางของกลุ่มประเทศอาเซียนมีหลักการ 3 เสาหลัก คือ

1) ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political and Security Community – APSC) โดยเน้นในการดำเนินการ 3 ประการ คือ

(1) สร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกันของประเทศสมาชิกให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ส่งเสริมความคุ้มครองด้านสิทธิมนุษยชน สนับสนุนการมีส่วนร่วมกันของภาคประชาชนเพื่อต่อต้านการทุจริต ส่งเสริมหลักนิติรัฐและหลักธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในประเทศกลุ่มอาเซียน

(2) สร้างความน่าเชื่อถือและความเชื่อใจให้เกิดขึ้นภายในกลุ่มประเทศสมาชิก ส่งเสริมวิธีการระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธี เพื่อป้องกันสงครามที่อาจเกิดขึ้น สนับสนุนประเทศสมาชิกในการต่อต้านการก่อการร้ายจากองค์กรภายในและภายนอกประเทศสมาชิก ควบคุมองค์กรอาชญากร

ข้ามชาติต่างไม่ให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประเทศสมาชิก ร่วมมือกันในการป้องกันและจัดการกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ

(3) สร้างพลวัตและปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอก เสริมสร้างบทบาทของกลุ่มอาเซียนกับภูมิภาคอื่น ๆ และประเทศต่าง ๆ

2) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community – AEC) มุ่งเน้นให้เกิดการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจ เพื่อสร้างให้ภูมิภาคอาเซียนเป็นฐานการผลิต การบริการ การลงทุน และตลาดฝีมือแรงงาน โดยเน้นไปที่การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยให้ความสำคัญกับนโยบายของรัฐในกลุ่มประเทศสมาชิก ส่งเสริมธุรกิจขนาดกลาง (SME) บูรณาการเศรษฐกิจในภูมิภาคกับประเทศภายนอก ส่งเสริมการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ โดยให้รัฐแต่ละรัฐเพิ่มนโยบายการแข่งขันทางการค้าให้เข้มข้นมากยิ่งขึ้น ให้การคุ้มครองผู้บริโภค โภคแก่ประเทศสมาชิก เพิ่มความเข้มแข็งในการปราบปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ เพิ่มนโยบายลดเขตภาษี เป็นต้น

3) ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio – Cultural Community – ASCC) โดยมุ่งหวังพัฒนาให้ประชากรในกลุ่มประเทศสมาชิกมีความเป็นอยู่ที่ดี สร้างความร่วมมือ ใน 6 ด้านคือ

(1) พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นเพื่อเพิ่มขีดความสามารถ ในการแข่งขันกับนานาอารยประเทศ

(2) คุ้มครองสวัสดิภาพสังคม โดยให้รัฐสมาชิกดูแลประชากรของตนอย่างเท่าเทียม และทั่วถึง คุ้มครองสวัสดิภาพพื้นฐานในด้านต่าง ๆ

(3) เพิ่มสิทธิและความยุติธรรมทางสังคม มีหน้าที่สอดคล้องกระบวนการยุติธรรมต่าง ๆ ในประเทศสมาชิกให้เป็นเอกภาพเดียวกัน เกิดความเป็นธรรมและสะดวกรวดเร็วในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

(4) ส่งเสริมความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม เช่นการควบคุมมลพิษต่าง ๆ การควบคุมโรงงาน การจัดการกับขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น รวมถึงการดำเนินคดีจากผู้ได้รับผลกระทบในคดีสิ่งแวดล้อมด้วย เป็นต้น

(5) สร้างอัตลักษณ์ในภูมิภาคอาเซียนให้เกิดขึ้นและประจักษ์ต่อสายตานานาอารยประเทศ เช่น การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นของประเทศสมาชิก ไปร่วมงานประชุมต่าง ๆ ในระดับภูมิภาคและระดับโลก การจัดงานแสดงสินค้าต่าง ๆ เป็นต้น

(6) พยายามในการลดช่องว่างในการพัฒนาประเทศสมาชิกให้ทัดเทียมกับประเทศที่พัฒนาแล้วอื่น ๆ ทั่วโลก⁴⁶

มาตรฐานขั้นต่ำในแต่ละประเทศในกลุ่มอาเซียนใช้เป็นหลักในการเยียวยา คือ การใช้หลักเรื่องสัญญา และหลักกฎหมายละเมิดมาใช้เยียวยา ต่อมาก็คือการใช้กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค โดยมีการจัดตั้งองค์กรเพื่อป้องกันผู้บริโภคนั้นใช้เพื่อให้เกิดความสะดวก และอำนวยความสะดวก คุ้มครองได้ดียิ่งขึ้น ต่อมาคือการกำหนดหลักความรับผิดชอบโดยเคร่งครัดไว้ในกฎหมายเพื่อให้ผู้บริโภคไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ถึงความจงใจ หรือประมาทเลินเล่อของผู้ประกอบการ ซึ่งส่วนใหญ่ประเทศสมาชิกจะมีการกำหนดในเรื่องมาตรฐานความปลอดภัยของสินค้าบางชนิดไว้บ้างแล้ว เช่น เรื่องอาหาร ยา เครื่องสำอาง เป็นต้น โดยหลักการต่าง ๆ ก็ถูกนำมาจากประเทศในทวีปยุโรป และผสมผสานกับวัฒนธรรมภายในประเทศของตนขึ้นเป็นกฎหมายเพื่อใช้ภายในประเทศ เห็นว่าแม้หลักการส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกันแต่มาตรฐานในการคุ้มครองผู้บริโภคต่อการใช้สินค้าของประเทศสมาชิกยังคงไม่เท่าเทียมกัน และกรณีการฟ้องต่อศาลยังคงไม่ได้ใช้ระบบการพิจารณาคดีแบบเดียวกัน ทำให้เกิดปัญหาขึ้นในการควบคุมคุณภาพมาตรฐานของสินค้าให้เกิดความปลอดภัยแก่ผู้บริโภคในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน⁴⁷

เป้าหมายของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนคือการทำให้เกิดเป็นตลาดเดียว (single market) โดยทำให้ไม่มีเส้นแบ่งทางการค้า โดยการลดพีด่านภาษี และการเปิดการค้าเสรี (ASEAN Free Trade Area: AFTA) โดยเป้าหมายคือตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ส่งเสริมการแข่งขันอย่างเป็นธรรม มุ่งคุ้มครองสวัสดิภาพประชาชน เพิ่มค่าครองชีพ เป็นต้น การคุ้มครองผู้บริโภคเป็นเรื่องที่เกิดความตระหนักขึ้น และมีการใช้แผน (AEC Blueprint) แต่ประเทศต่าง ๆ ยังคงมีโครงสร้างของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในมาตรฐานที่แตกต่างกันอยู่ ในปี พ.ศ. 2551 จึงได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการอาเซียนด้านการคุ้มครองผู้บริโภค (ASEAN Committee Consumer Protection: ACCP) โดยมีเป้าหมายคือ⁴⁸

⁴⁶ Oknation. (2562). *แนวทางการคุ้มครองอาเซียน*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://oknation.nationtv.tv/blog/WeloveRTA/2016/08/24/entry-1>. [2562, 14 เมษายน].

⁴⁷ สาธิตา วิมลคุณารักษ์. (2561). การคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศสมาชิกอาเซียน: การศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายความรับผิดชอบในผลิตภัณฑ์และกฎหมายมาตรฐานความปลอดภัยของสินค้าในอาเซียน. *วารสารกระบวนการยุติธรรม*, 11 (1), หน้า 111-112.

⁴⁸ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค. (2562). *สคบ.เปิดประตูอาเซียน*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://knowledge.ocpb.go.th/uploads/article/attach/bda8251cbc0be2a1c10630ff7877e914.pdf>. [2562, 14 เมษายน].

1) พัฒนาในส่วนของการแจ้งเตือนผู้บริโภคและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างประเทศสมาชิก โดยมุ่งที่ข้อมูลการเรียกคืนสินค้าหรือการห้ามขายสินค้าในประเทศสมาชิก เพื่อแจ้งเตือนให้ทราบ และสร้างความตระหนักให้เกิดแก่ผู้บริโภค

2) สร้างกลไกการเยียวยาผู้บริโภคข้ามแดน โดยจัดทำเว็บไซต์เพื่อรับเรื่องร้องเรียนต่าง ๆ ที่เรียกว่า (ACCP Website) และจัดประชุมประเทศสมาชิกเพื่อชี้แจงประเด็นข้อเท็จจริงในเรื่องต่าง ๆ รวมถึงประชุมเชิงปฏิบัติการด้านการสืบสวนและเยียวยาในการบังคับใช้กฎหมายข้ามแดน

3) จัดทำแผ่นพับเพื่อเผยแพร่ความรู้ให้แก่นักท่องเที่ยวและหน่วยงาน NGO ต่าง ๆ เพื่อแจกจ่ายยังจุดผ่านแดน เน้นการให้การศึกษา สร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรผู้บริโภค เพิ่มขีดความสามารถให้แก่องค์กรที่ดำเนินการคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น

ต่อมาแม้จะมีการจัดตั้งคณะกรรมการอาเซียนด้านการคุ้มครองผู้บริโภค หรือที่เรียกว่า ACCP ขึ้นมาแล้ว แต่การดำเนินการของคณะกรรมการดังกล่าวยังอยู่ในลักษณะที่เป็นนามธรรม คือเน้นด้านการให้ข้อมูลและส่งเสริมให้ผู้บริโภคตระหนักถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้นจากการใช้สินค้าที่ไม่ปลอดภัย แต่ไม่มีมาตรการในการให้ประเทศสมาชิกมาทำความตกลงร่วมกันในสนธิสัญญา ระหว่างประเทศเพื่อปรับปรุงกฎหมายภายในประเทศของตนให้มีมาตรฐานด้านการคุ้มครองผู้บริโภคที่ใกล้เคียงกันเลย

2.5.3 วิวัฒนาการของหลักกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทย

วิวัฒนาการของกฎหมายไทยเริ่มในสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยได้รับอิทธิพลด้านกฎหมายส่วนใหญ่จากประเทศตะวันตก ระบบกฎหมายของศาลไทยในอดีตใช้กฎหมายตราสามดวงเป็นหลักในการพิจารณาคดีจนถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ประเทศไทยและประเทศในแถบเอเชียหลาย ๆ ประเทศถูกประเทศมหาอำนาจในแถบยุโรปแผ่ขยายอาณานิคม โดยกล่าวหากระบวนการทางศาลของประเทศไทยว่าล่าช้าและมีการเรียกเก็บค่าตอบแทนโดยการชักออกจากค่าธรรมเนียม อันนำมาซึ่งการใช้วิธีการต่าง ๆ ในการเรียกเก็บค่าตอบแทนนำมาซึ่งการฉ้อราษฎร์บังหลวงอย่างกว้างขวาง เป็นสาเหตุให้ไทยจำเป็นต้องทำสนธิสัญญาสงวนสิทธิสภาพนอกอาณาเขต รัชกาลที่ 5 จึงทรงโปรดเกล้าให้มีการปฏิรูประบบกฎหมายและระบบศาลของประเทศไทย โดยโปรดเกล้าให้ผู้เชี่ยวชาญกฎหมายจากต่างประเทศเข้ามารับราชการหลายท่าน โดยตัดสินพระทัยเลือกใช้ระบบประมวลกฎหมายในการปฏิรูปประเทศ ต่อมาในปี พ.ศ. 2477 รัฐบาลไทยได้แต่งตั้ง นายยอร์ช ปาดู (Georges Padoux)

นักกฎหมายชาวฝรั่งเศสเป็นที่ปรึกษาในการร่างกฎหมาย จึงเกิดประมวลกฎหมายลักษณะอาญา ซึ่งเป็นประมวลกฎหมายฉบับแรกของไทยขึ้น⁴⁹

ประเทศไทย ตั้งแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ประชาชนได้รับการคุ้มครองเรื่องการบริโภค โดยมีการตรากฎหมายเพื่อใช้บังคับให้ประชาชนอยู่ดีกินดี คือ พระราชบัญญัติหางนม พ.ศ. 2470 ประกาศในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร โดยเหตุผลในการประกาศใช้กฎหมายฉบับนี้ เป็นที่เห็นได้ชัดว่ารัฐได้มองเห็นความสำคัญของการกินดีอยู่ดีของประชาชน เนื่องจาการใช้หางนมควรจำกัดเฉพาะผู้บริโภคที่เป็นผู้ใหญ่ หากมีการนำไปใช้เลี้ยงทารกย่อมไม่ก่อให้เกิดกำลังแก่ร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์⁵⁰

ระยะต่อมา มีการพัฒนาประเทศมากขึ้น สภาพความเป็นอยู่ของประชาชน เปลี่ยนแปลงไปจากสังคมชนบทสู่สังคมเมือง รัฐจึงจำเป็นต้องบัญญัติกฎหมายเฉพาะ เพื่อควบคุมกำกับ กิจกรรมต่าง ๆ ของเอกชน ให้เกิดความปลอดภัย และเป็นธรรมต่อส่วนรวม เช่น พระราชบัญญัติสาธารณสุข 2484 พระราชบัญญัติควบคุมอาหาร พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติควบคุมการขายยา พ.ศ. 2479 เป็นต้น กฎหมายเหล่านี้ มีลักษณะกำหนดอำนาจหน้าที่ของรัฐ ให้สามารถ ควบคุม กำกับผู้ประกอบการธุรกิจ ในกิจการที่เกี่ยวข้องกับเครื่องอุปโภคบริโภคของประชาชนให้ต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ที่กำหนดไว้ เช่น การจดทะเบียนสูตร การทดสอบความปลอดภัย และมีโทษอาญาเป็นบทบังคับ เป็นต้น แต่ยังไม่มีการบัญญัติให้ชัดใช้หากเกิดความเสียหาย เนื่องจากการบริโภค⁵¹

สมัยรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้จัดตั้งคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ขึ้นคณะหนึ่ง แต่ก็ยังไม่แสดงผลเป็นรูปธรรม ก็สลายตัวไปตามวิถีทางการเมือง เมื่อเปลี่ยนรัฐบาล มาสู่สมัยนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้มอบให้กระทรวงพาณิชย์ นำเรื่องไปดำเนินการก็ยังคงอยู่ในระหว่างดำเนินการ ต่อมา เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลอีกในสมัยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ จึงมีการร่างกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค เพื่อให้มีคณะกรรมการจัดตั้งขึ้นภายใต้ความรับผิดชอบของนายกรัฐมนตรี มีการดการคุ้มครองผู้บริโภคตามกฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยกฎหมายดังกล่าวได้ผ่านการพิจารณา จนกระทั่งตราขึ้นเป็นพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522

⁴⁹ ฐิริชญา วัฒนรุ่ง. (2544). *หลักกฎหมายมหาชน* (Principles of Public Law) (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 86-87.

⁵⁰ สุขุม สุภนิษฐ์. (2557). *คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 25.

⁵¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 24-25.

และหลังจากนั้น ก็ได้จัดตั้ง สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคขึ้นเป็นหน่วยงาน ในสังกัด สำนักงานรัฐมนตรี⁵²

มาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยมีการพัฒนาการมาเป็นลำดับเพื่อมุ่งให้เกิดความปลอดภัยและเป็นธรรมในสังคม นับแต่การพยายามร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายอาญา เพื่อให้ได้คืนมาซึ่งสิทธิสภาพนอกอาณาเขต การออกกฎหมายเพื่อความปลอดภัยในการบริโภคของประชาชน กระทั่ง จัดตั้งหน่วยงานของรัฐ เพื่อทำหน้าที่สกัดกั้นความเดือดร้อนของประชาชนในการบริโภค เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงมหาดไทย อย่างไรก็ตาม มาตรการทางกฎหมายเหล่านี้ จะมีขึ้นเพื่อป้องกันและปราบปราม ผู้ที่ทำให้เกิดความไม่อันตราย หรือความไม่เป็นธรรมในการบริโภคทั้งสิ้น มิได้มุ่งให้เกิด การชดใช้เยียวยาความเสียหาย อันเกิดจากการบริโภคแต่อย่างใด ความเสียหายที่ได้รับจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ มีทางที่จะได้รับการเยียวยาชดใช้คือฟ้องคดีแพ่งต่อศาลที่มีอำนาจ และอาศัยกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะละเมิดเป็นเครื่องมือเรียกร้อง ให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทย นับแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินมาเป็นระบอบประชาธิปไตยนั้น เป็นมาตรการที่เน้นการป้องกันและปราบปราม โดยการออกกฎหมาย ให้นำหน่วยงานของรัฐควบคุมกำกับ ไม่เน้นวิธีการเยียวยาชดใช้ความเสียหายเป็นพิเศษ นอกเหนือไปจากการฟ้องเรียกร้องค่าเสียหาย ที่ได้มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์⁵³

วิธีการในการคุ้มครองผู้บริโภคแบ่งเป็นสามขั้นตอน⁵⁴ คือ ขั้นตอนก่อนทำสัญญา ขณะทำสัญญา และภายหลังจากทำสัญญาแล้ว

ขั้นตอนก่อนทำสัญญานั้น จะเป็นเรื่องของการควบคุมกระบวนการผลิตต่าง ๆ เพื่อให้สินค้าและบริการได้มาตรฐานและปลอดภัย นอกจากนั้นยังมีการกำกับดูแลในด้านสลาก การโฆษณา และการให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภค โดยมีการตั้งคณะกรรมการว่าด้วยการโฆษณาในสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค อีกทั้งในส่วน of สินค้าอื่น ๆ ได้มีการออกกฎหมายพิเศษตามลักษณะและประเภทของสินค้าและบริการนั้น เช่น ในเรื่องสุขภาพก็เป็นไปตาม พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 และพระราชบัญญัติฉบับอื่น ๆ อีกมากมาย เป็นต้น

⁵² สุขุม ศุภนิคย์. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 50. หน้า 25.

⁵³ สุขุม ศุภนิคย์. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 50. หน้า 25.

⁵⁴ ดาราพร ธีระวัฒน์. (2559). *สัญญาผู้บริโภค*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 105-106.

ขั้นตอนขณะทำสัญญา เพื่อให้เกิดการทำสัญญากับผู้ประกอบการที่เป็นธรรม รัฐจึงได้เข้ามาควบคุมการทำสัญญา โดยบังคับให้ผู้ประกอบธุรกิจต้องทำสัญญาตามที่กฎหมายกำหนดตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคฉบับต่าง ๆ ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2540 ได้มีพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 เพื่อควบคุมไม่ให้ผู้ประกอบการเอาเปรียบผู้บริโภคโดยสัญญาสำเร็จรูปมากเกินไปจนสมควร อีกทั้งมีการควบคุมการขายสินค้าต่าง ๆ โดยออกพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรงขึ้นในปี พ.ศ. 2545

ขั้นตอนหลังจากมีการทำสัญญากันแล้วคือ ขั้นตอนของการคุ้มครองและเยียวยาความเสียหายแก่ผู้บริโภค ต้องทำให้สะดวก ประหยัด รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากที่สุด

2.6 ทฤษฎีทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค

หัวข้อนี้จะกล่าวถึงประวัติความเป็นมาเพียงเล็กน้อย เนื่องจากในหัวข้อที่แล้วได้กล่าวถึงประวัติและวิวัฒนาการของกฎหมายว่าด้วยความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยและกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคไว้แล้ว ในส่วนนี้จึงจะไม่กล่าวซ้ำอีก โดยในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงทฤษฎีเกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากทวีปยุโรป ในระบบกฎหมายจารีตประเพณี โดยทฤษฎีต่าง ๆ ที่จะกล่าวถึงในส่วนนี้ได้รับการพัฒนาโดยศาลคอมมอนลอว์ เป็นผู้วางหลักและพัฒนาหลักกฎหมายต่าง ๆ จนเกิดเป็นทฤษฎีขึ้น จนนำมาสู่การพัฒนาขึ้นในประเทศไทยและมีการบัญญัติกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคขึ้นในปัจจุบัน โดยเริ่มชัดเจนขึ้นในสมัย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช

2.6.1 ทฤษฎีความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตจำนง (Autonomy of Will)

ทฤษฎีนี้เกิดขึ้นจากหลักนิติปรัชญา ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการแสดงเจตนาของบุคคลกับสิทธิที่จะเกิดมีขึ้น โดยให้ความสำคัญในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนา โดยคำนึงถึงเรื่องความเป็นอิสระในการแสดงเจตนาต่าง ๆ ขึ้นเพื่อก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ตามที่ตนต้องการ โดยไม่ถูกบังคับ ชูเชิญ หรือข่มขืนใจให้ต้องแสดงเจตนาต่าง ๆ ภายในจิตใจออกมาจนทำให้เกิดหลักในเรื่องปัจเจกชนนิยมและหลักเสรีภาพในการทำสัญญาขึ้น ถึงขนาดที่มีคำกล่าวที่ว่า “ที่ไหนไม่มีเจตนา ที่นั่นก็ไม่มีสิทธิด้วย”⁵⁵

⁵⁵ ดาราพร ธีระวัฒน์. (2559). *กฎหมายสัญญา สถานะใหม่ของสัญญาปัจจุบันและปัญหาข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 26.

2.6.1.1 หลักปัจเจกชนนิยม (Individualism)

หลักนี้ถือว่าความศักดิ์สิทธิ์เป็นสิ่งที่เกิดและมีขึ้นตามธรรมชาติของมนุษย์ โดยได้รับการพัฒนาจากแนวคิดทางการเมืองที่มองว่าปัจเจกชนต้องต่อสู้กับอำนาจรัฐ เพื่อให้รัฐรับรู้ถึงการมีตัวตนและมีเสรีภาพในทางความคิด เริ่มเมื่อช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 โดยปัจเจกชนมองว่ารัฐต้องให้การรับรองเสรีภาพส่วนบุคคลที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และต้องไม่ทำลายสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของประชาชนภายในรัฐตน เว้นแต่ให้อิทธิพลรัฐในการจำกัดเสรีภาพในบางเรื่องที่รัฐต้องเข้ามาควบคุมดูแล นอกจากนั้นแล้ว เสรีภาพของบุคคลจะถูกจำกัดแต่เฉพาะเมื่อได้รับความยินยอมของบุคคลนั้นเท่านั้น⁵⁶

2.6.1.2 หลักเสรีภาพในการทำสัญญา (Freedom of Contract)

หลักนี้ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายนโปเลียนของฝรั่งเศส (Code Napoleon) ที่ว่าความที่เพิ่มขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมายย่อมมีผลใช้บังคับแก่ผู้ที่ทำความตกลงนั้น หลักเสรีภาพนี้เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจโดยตรง โดยในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 ที่ระบบการค้าในสมัยนั้นเป็นแบบเสรีนิยม โดยมีอิสระในการทำสัญญาและค้าขายกันอย่างใดก็ได้ เว้นแต่บางกรณีที่รัฐจำกัดเสรีภาพ โดยวางกฎเกณฑ์ของสังคมไว้ มีหลักว่า คู่สัญญามีความเท่าเทียมกันในการผูกนิติสัมพันธ์และเข้าทำสัญญา โดยถือว่าการตกลงกันเองโดยสมัครใจนั้นใช้บังคับแก่กรณีของตนในทางกฎหมายได้ รัฐจะไม่เข้าไปแทรกแซงแม้ว่าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายก็ตาม เว้นแต่จะเป็นการห้ามที่ผิดกฎหมาย โดยขัดแย้งตามกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน แต่เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ผู้มีอำนาจต่อรองทางธุรกิจมีมากขึ้นทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นในสังคม รัฐจึงมีความจำเป็นต้องกำหนดกรอบการใช้หลักความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนาขึ้นเพื่อความเป็นธรรมในสังคม แนวความคิดในการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นสิ่งยืนยันของการปฏิเสธทฤษฎีเสรีภาพในการแสดงเจตนาที่ชัดเจน เพราะขยายขอบเขตการคุ้มครองเอกชนที่มีฐานะทางสังคมต่ำกว่า จากการเกิดสัญญามาตรฐานขึ้นหรือที่เรียกว่าสัญญาสำเร็จรูปทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการทำสัญญาหลักความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนาจึงถูกลดบทบาทลงนั่นเอง⁵⁷

2.6.2 ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค

ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค ภาครัฐไม่สามารถแทรกแซงตลาดทางการค้าได้ ยกเว้นตลาดเกิดความล้มเหลว (Market Failure) การแข่งขันของตลาด

⁵⁶ เรณู อาจารย์วัชรกุล. (2548). *การดำเนินคดีคุ้มครองผู้บริโภคในศาลไทย*. สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 10-11.

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10-11.

ที่ไม่เป็นธรรมไม่เป็นผลดีต่อผู้บริโภคและสังคมโดยรวม ความล้มเหลวทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นให้รัฐ
จำเป็นคุ้มครองผู้บริโภคมี 3 ประการ คือ

- 1) การผูกขาดในตลาด
- 2) ความเหลื่อมล้ำทางด้านข้อมูลระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย
- 3) การที่รัฐต้องควบคุมดูแลด้านความปลอดภัยและสุขภาพของผู้บริโภค

2.6.2.1 การผูกขาดในตลาด

หากตลาดมีการแข่งขันกันอย่างสมบูรณ์โดยมีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าชนิดเดียวกัน
จำนวนมาก จะทำให้ผู้บริโภคเกิดทางเลือกในการเลือกสินค้าชนิดเดียวกันแบบเดียวกันได้มากขึ้น
ตามความพอใจของตน หากผู้ประกอบการมีอำนาจต่อรองทางการค้ามาก ก็จะเกิดอำนาจ ในการ
กำหนดราคาขายขึ้นเองได้ตามอำเภอใจ ทำให้เกิดการผูกขาดในตลาดสินค้าชนิดนั้นขึ้น เนื่องจาก
ผู้บริโภคไม่สามารถเลือกบริโภคสินค้าได้ตามความพอใจของตน ในทางกลับกัน มีผู้ประกอบการ
เพียงรายเดียวที่ผลิตสินค้านั้นและกำหนดราคาได้ตามความพอใจของตน ทำให้ผู้ประกอบการรายนั้น
สามารถค้ากำไรเกินควรและตั้งราคาไว้สูงกว่าคุณภาพสินค้าที่ตนผลิตและจำหน่าย ซึ่งเป็นการเอา
รัดเอาเปรียบผู้บริโภค รัฐจึงต้องเข้ามาควบคุมการกระทำดังกล่าว โดยออกกฎหมายควบคุมเพื่อให้
เกิดการแข่งขันทางการค้าอย่างเป็นธรรม

2.6.2.2 ความเหลื่อมล้ำทางด้านข้อมูลระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย (Asymmetric Information)

ความเหลื่อมล้ำในอัตราระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายยังไม่มากเนื่องจากอำนาจต่อรอง ในทาง
ธุรกิจยังไม่ต่างกันมาก แต่ต่อมาเมื่อระบบการผลิตเป็นไปในรูปแบบของอุตสาหกรรมมากยิ่งขึ้น มี
กระบวนการผลิตที่สลับซับซ้อนเกินกว่าความรู้ของผู้บริโภคจะรับรู้และเข้าถึงได้ ทำให้ผู้ซื้อไม่
สามารถตรวจสอบความปลอดภัยและคุณภาพของสินค้าได้อีกต่อไป สินค้าที่ออกสู่ตลาดก็จะไม่ได้
มาตรฐานและคุณภาพ หรือมีคุณภาพลดลง ดังนั้นรัฐต้องเข้ามาควบคุมทั้งในขั้นตอนตั้งแต่
กระบวนการผลิต ควบคุมคุณภาพและราคาสินค้า การโฆษณาต่าง และมาตรฐานด้านความปลอดภัย
ของผู้ประกอบการ

2.6.2.3 การควบคุมดูแลด้านความปลอดภัยและสุขภาพของผู้บริโภค

สินค้าบางชนิดในปัจจุบันจะมีฉลากรับรองคุณภาพและความปลอดภัยแต่สินค้า
หลายชนิดยังไม่มีฉลากรับรองมาตรฐาน ทำให้ผู้บริโภคไม่สามารถตรวจสอบหรือรับรู้ได้ว่าสินค้า
ประเภทนั้นมีความปลอดภัยหรือไม่ รัฐต้องกำหนดหลักเกณฑ์ขั้นต่ำของสินค้าขึ้นเพื่อให้
ผู้ประกอบการหรือผู้ผลิตผลิตสินค้าที่ได้คุณภาพและมาตรฐานตามที่กำหนด⁵⁸ เมื่อรัฐเห็น

⁵⁸ เดือนเด่น นิคมบริรักษ์ และสุธีร์ สุภนิตย์. (2541). *การคุ้มครองผู้บริโภค*. ฝ่ายการวิจัยเศรษฐกิจรายสาขา
สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทยกระทรวงพาณิชย์. หน้า 1-2.

ความสำคัญดังกล่าวจึงมีการจัดตั้งคณะกรรมการว่าด้วยความปลอดภัยของสินค้าและบริการขึ้น
ในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 ในประเทศไทยได้แยกประเภทสินค้าออกเป็น
เป็นหลายชนิดและมีพระราชบัญญัติหลายฉบับที่ให้ความคุ้มครอง เช่น พระราชบัญญัติอาหาร
พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558 เป็นต้น